

NUMMER 2 NOV-DEC 2017

podiet

PRIS 60 KR

GÖTEBORGS SYMFONIKERS KONSERTMAGASIN

*Mitt instrument:
Erik Risberg*

E.S.T. SYMPHONY – INTERVJU MED HANS EK • MELISSA ALDANA BLÅSER NYTT LIV I JAZZEN
FINLAND OCH GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR 100 ÅR! • TRE DAGAR MED MESSIAS

NYA VOLVO V90 CROSS COUNTRY

Nya Volvo V90 Cross Country passar på alla vägar, oavsett väglag. En bil som ger dig fantastisk komfort, hög säkerhet och smart teknik. Väljer du Premium Sound får du dessutom en enastående ljudupplevelse. Besök närmaste Volvohandlare för en provkörning och skruva upp volymen!

Läs mer och bygg din egen på volvocars.se

MADE BY SWEDEN

Nya Volvo V90 Cross Country kostar från ca 378 000:- (D4 AWD). Bränsleförbrukning blandad körning: 5,1-7,7 l/100 km. Koldioxidutsläpp CO₂: 134-176 g/km (D4 AWD man-T6 AWD aut). Miljöklass Euro 6b. Bilen på bilden är extrautrustad. Lokala avvikelser kan förekomma. När du köper en ny Volvo ingår alltid Volvo Assistans samt vagnskade- och rostskyddsgaranti.

podiet

ANSVARIG UTGIVARE

Urban Ward

REDAKTÖR

Stefan Nävermyr

FORMGIVNING

Magdalena Nilsson

SKRIBENTER

Ulla M Andersson, Sture Carlsson, Sten Cranner, Rolf Haglund, Ingemar von Heijne, Stig Jacobsson, Ulf Johansson, Katarina A Karlsson, Stefan Nävermyr, Johan Scherwin, Per Stern, Gunilla Petersén, Lotta Wennäkoski och Magnus Öström

FOTO

Anna-Lena Ahlström Kungahuset Ahmadeloufi, Tina Axelsson, baxter, Giorgia Bertazzi, Marco Borggreve, Brissaud, Måns Pär Fogelberg, Simon Fowler, Stina Gullander, Getty Images, Dan Holmqvist, Lisbeth Holten, Anna Hult, Jonas Jörneberg, Kaapu Kamu, Jarmo Katila, Ola Kjelbye, Emelie Kroon, Maarit Kytöharju, Francis Löfvenholm, Karl Melander, Erik Mofjell, Outi Montosen, Stefan Nävermyr, Luca Piva, Nadja Pollack, Dragan Popovic, Klaus Rudolph, Wendy Taylor, Bengt Wanselius och CF Wesenberg

OMSLAG

Erik Risberg. Foto Ola Kjelbye.

ILLUSTRATIONER

Febe Jacobsson och Grégoire Pont

Vi har eftersträvat att tillgodose alla upphovsrättsliga innehavare. Vi ber om överseende vid eventuella förbiseenden.

TRYCKERI

Billes Tryckeri AB

PRENUMERATION

Prenumeration ingår för konsertabonnenter. Säsongsens fyra nummer 200 kr, kontakta biljettkontoret, 031-726 53 00

podiet@gso.se 031-726 53 45
Göteborgs Konserthus, 412 56 Göteborg
gso.se

facebook.com/GothenburgSymphony
[Instagram #göteborgssymfoniker](https://instagram.com/göteborgssymfoniker)
twitter.com/gbgssymfoniker
youtube.com/nationalorkestern

Kära musik- vänner!

Gustav Mahler är för många musik-älskare den störste symfonikern av dem alla. Han representerar allt vad en symfoniorkester står för och lyckades förädla orkestern som kollektivt instrument till fulländning. Alla orkestrar tar sig an en Mahler-symfoni med största respekt – det är med stor vördnad hans verk programmeras i ett säsongsprogram och man ger inte uppdraget till vilken dirigent som helst.

Denna säsong har vi lyckas programmera tre av Mahlers nio fullbordade symfonier. I september dirigerade Susanna Mälkki den fjärde symfonin och i maj kan ni uppleva Kent Nagano och Symfonikerna göra den sällan framförda tredje symfonin. Men närmast, i månadsskiftet november-december kommer världsdiregenten Christoph Eschenbach på ett efterlängtat återbesök för att göra Mahlers Symfoni nr 6, "Den tragiska". Detta får ni inte missa!

Vi är stolta över att vi lyckas presentera en stor musikalisk spännvidd på de konserter ni kan uppleva i Göteborgs Konserthus framåt jul. Hyllningsföreställningen till den alltför tidigt bortgångne jazzpianisten Esbjörn Svensson har fått mycket uppmärksamhet där den har framförts och nu kommer den också hit. Upplev några av Skandinavians främsta jazzmusiker i samspel med Symfonikerna i slutet av november.

Händels Messias har Symfonikerna och Symfoniska Kören inte framfört på många år så det är väldigt passande att få inleda julfirande med detta praktverk. Tre konserter ger vi i mitten av december, alla ledda av den firade sångerskan och dirigenten Nathalie Stutzmann.

Och om du är på festhumör, varför inte hyllas två 100-åringar tillsammans med Symfonikerna? Finlands självständighetsdag firas behörigt med ett helfinskt program samt finsk dirigent och solist den 6 december. Och vår egen fantastiska kör firar sitt 100-årsjubileum den 8 december. Vid körens första konsert 1917 var dåvarande Kronprinsparet Gustaf Adolf och Margaret hedersgäster och vi kan glädja publiken med att hälsa nuvarande Kronprinsessparet Victoria och Daniel som gäster vid körens 100-årskonsert!

Varmt välkomna!

Sten Cranner,

vd och konstnärlig chef

I detta nummer

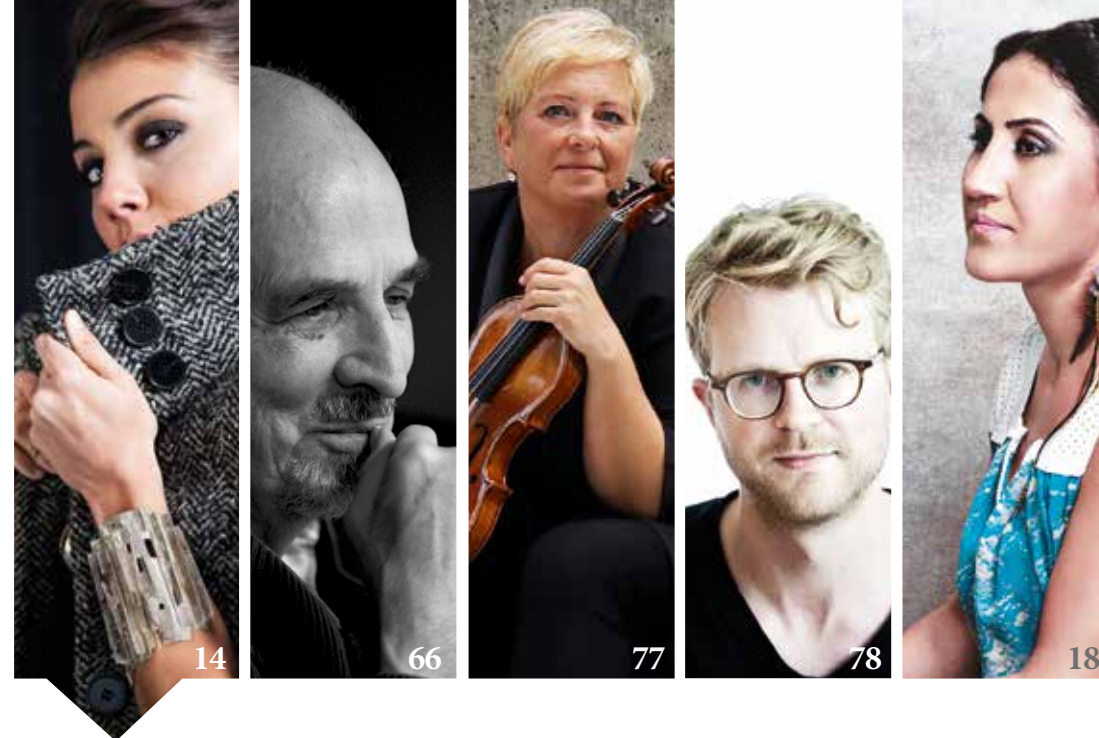
- 10 E.S.T. Symphony
Hans Ek berättar om hur det hela gick till
- 14 Melissa Aldana
Jazzsaxofonist som går sin egen väg
- 16 100 år med kören
Jubileum och minnen från en veteran
- 18 Världen i Konserthuset
Vinterns hela utbud
- 61 Kören får kungligt besök
Victoria och Daniel på ingång
- 62 I nationens intresse
Så blev Finlandia en världsangelägenhet
- 66 Ingmar Bergman 100 år
En nyskapande multimediaföreställning
- 72 Apokalyps eller inte?
Ett brännande och spännande animationsprojekt

- 74 Solistpriset & Polstjärnepriset
Var med när vinnarna väljs
- 85 Halleluja-kören på NK
Kom och sjung med

**Periodens konserter
presenteras på sid 18-59**

Alltid i Podiet

- 6 Mitt instrument: Erik Risberg
Pianist i Göteborgs Symfoniker
- 70 Min starkaste konsertupplevelse
Måns Pär Fogelberg minns Aldeburgh och Lahtis
- 75 Vännerna på Konserthuset
Full rulle i vintermörkret
- 77 Hallå där, Øyvør Volle
Violinist i Vertavokvartettens som spelat vid Nobelprisutdelningen
- 78 7 frågor
Cellisten Julian Steckel trivs bäst framför brasan
- 80 Året var 1967
Det stora omvälvningarnas tid
- 82 Krönika
Sture Carlsson har varit på födelsedagskalas
- 84 Symfonikryssat
Kryssa och vinn en helkväll på Konserthuset
- 86 Nytt och blandat
Aktuella notiser från musikvärldens alla hörn
- 88 Göteborgs Symfoniker
Presentation av orkesterns musiker

”*Engelsmännen tycker om något de kan hålla takten till, något som träffar dem rakt i trumhinnan.*”

Georg Friedrich Händel

Erik Risberg

I artikelserien Mitt instrument presenterar vi i detta nummer Erik Risberg, pianist i Göteborgs Symfoniker.

TEXT ULLA M ANDERSSON FOTO OLA KJELBYE

I Erik Risbergs musikaliska liv ingår inte bara att spela piano i stora orkesterverk. Som ackompanjator serverar han även andra i huset. Och att spela dubbelpiano är något av det roligaste han vet.

Det känns ödsligt, nästan sorgset, när konsertsalen är tom på både musiker och publik. På notställen står nothäftena hopslagna och harpan har fodralet pådraget. Det råder ett slags standby-läge.

På ena kortsidan av podiet står Steinwayflygeln. Precis som på scener för skådespelare och dansare markerar den blåa tejpén på parkettgolvet placeringen.

Här tillbringar pianisten Erik Risberg det mesta av sin arbetstid, men inte bara med att spela orkestermusik.

– Jag ackompanjerar Göteborgs Symfoniska Kör när de repeterar varje tisdag, alla provspelningar och så rep med solister. Jag är den ende som har arbete utanför orkestern i min tjänst, berättar han.

Celestan, av märket Yamaha, hukar intill flygeln. Den ser ut som ett mellanting mellan ett ordinärt piano och en rörförstärkt radio med doft av 30-tal. Klart mindre spektakulär än den blanksvarta flygeln med sina yppiga former. Erik Risberg sätter sig vid celestan och spelar den välkända Sockerfens dans ur Nötknäpparen av Tjajkovskij ur minnet.

– Celesta kommer från det franska ordet céleste, som betyder himmelsk. Tjajkovskij var bland de första kompositörerna som skrev för instrumentet. Jag spelar faktiskt ganska ofta celesta i orkestern.

Och visst låter det himmelskt. Fast också som när teskedsgumman blev liten som ”enna tesked” och i mellanregistret som ett Fender Rhodes el-piano. I en celesta finns inga strängar, den funkamer som ett slags klockspel med stålplattor. Men klockspel spelas med klubbor, medan celestan har tangenter. Parisaren Auguste Mustel tog patent på instrumentet 1886.

Konserthusets kyrkorgel gömmer sig bakom en scenvägg. Den är som en liten lägenhet med flera meter i takhöjd och en rekorderlig metalltrappa som leder upp till andra våningen. Man kan gå omkring inne bland tusentals orgelpipor som liknar aluminiumfärgade hushållssilar av äldre modell, eller fabrikksskorstenar i miniformat. De som frambringar de lägsta tonerna är av koppar och grova som kraftiga dräneringsrör. Erik Risberg har under sina 37 år i orkestern spelat en hel del på den gamle trotjänaren från 1937.

– Nu är piporna inte i bästa skick, de har varit obrukbara i 15 år. Men kanske, kanske kommer orgeln att renoveras framöver, säger Erik Risberg. ▶

Han har två bröder, fem år äldre Anders som är trombonist och amatörpianist och fem år yngre Olle som är barnpsykolog. Familjen bodde i Falun där pappa Rune var häradsarkivarie och journalist. Det var mamma Anna-Stina, speciallärare och i dag 90 år, som drev barnens pianospel.

– Hon tyckte att vi skulle spela för Helmy Lindén Walders, en äldre änka som gick omkring på stan med stor svart hatt med flor. Jag hade sån respekt för henne, men tyckte inte alls om att gå dit.

Lektionerna hölls i Tells pianomagasin i Falun och var inte alltid så angenäma, minns Erik Risberg. Förutom att spela fick han skriva fyrstämig sats.

– Mamma tyckte synd om henne och ville stötta henne ekonomiskt, så jag fick fortsätta. Senare fick jag veta att hon var hemlös och sov på en madrass som jag själv såg under flygeln i pianomagasinet. När hon dog 1969 slutade jag att spela piano. Jag fattade inte riktigt att jag älskade musik. Jag och kompisarna fiskade med dynamit i stället, det var mer spännande.

Inte förrän han var 16-17 år började han öva mer målinriktat.

– Vissa säger att det är för sent att börja på allvar när man är så gammal som jag var. Men jag har använt mitt liv till att bevisa motsatsen, säger han.

Efter gymnasiet följde ett års studier på Musik-konservatoriet i Falun för Pehr Einarsson. Efter bara ett år kom han in på Sveriges Radios musik-skola på Edsbergs slott där Sven-Erik Bäck då var rektor.

– Vilken otroligt öppen konstnärlig atmosfär det var där! Vi fick besök av en kontrabasist som spelade samtidigt som han läste en lång text. Ernst-Hugo Järegård och Margareta Krook kom och pratade om scennärvaro. Vi fick ta del av en konst-närlighet som vi blev helt uppsugna av, berättar han.

Efter Edsberg vidtog studier vid Musikhögskolan i Göteborg. Under utbildningens andra år kilade han nerför trapporna från skolan till Konserthuset för att vikariera i Göteborgs Symfoniker. 1980 var han med på en av de första turnéerna utanför Sverige.

– Det var den första raket-starten. Vi spelade Strauss och Sibelius i Royal Festival Hall i London. Efteråt stod publiken upp och klappade händer och skrek. Vi tittade på varandra och fattade ingenting, vi hade ju knappt varit utanför Sverige.

Före turnén hade Erik Risberg skrivit till pianisten Peter Feuchtwanger i England och ville ta en lektion vid besöket i London.

– Jag åkte dit och vi träffades under fyra timmar. Efter det fick jag komma och studera för honom. Då sov jag på golvet hos en kompis, gick runt och knackade dörr i området och frågade: ”Hej, har du ett piano som jag kan få låna?”

Lektionerna fortsatte under två år och sedan bar det hemåt igen och vikarie-randet i Göteborgs

Symfoniker fortsatte tills han blev fast anställd 1995.

En återkommande arbetskamrat utanför huset är Bengt Forsberg som han gärna spelar dubbelpiano med.

– Förra året firade vi 30 år av samarbete. Det absolut roligaste är att spela dubbelpiano just med Bengt. Det är fruktansvärt svårt med samtidigheten, det gäller att ta ett steg tillbaka. I de bästa stunderna så vet man inte vem som gör vad, vi vet hur den andre tänker, berättar han.

Pianolärarinnan Helmy Lindén Walders gör sig påmind gång efter annan i hans liv. Som 2012 då han letade igenom gamla programhäften på Konserthuset i Göteborg inför en konsert.

– Så ser jag en bild på henne, hon är 19-20 år och solist i Totentanz av Liszt. Jag hittade sex, sju recensioner från den tiden men inte ett ord finns om henne på nätet i dag! Mamma har berättat att hon slog i ena handen i en kakelugn och tvingades sluta spela.

Nästa år väntar pension efter ett långt musikerliv. Han berättar om baksidan av arbetet, om pressen och kravet på perfektion.

– Vi i orkestern älskar vårt jobb, men det är oerhört krävande. Visst är vi nervösa när vi ska spela, men det lär man sig att hantera. Fast ibland när jag tittar på ett stycke som ska framföras vet jag att det ligger 100 timmar av övning framför mig. Det ger en mental press, berättar han.

Han pekar på kamerorna ovanför scenen, allt vad orkestern gör finns på GSOPlay. Strävan efter det perfekta i jobbet gör att han på fritiden söker sig till musik som är mer trasig och kaotisk, en favorit är Tom Waits.

Musiken har gjort avtryck i Erik Risbergs egen familj som består av hustrun Lena och barnen Maja som är socionom, Björn som är cellist på Norrlandsoperan och Susanna som är välkänd jazzgitarrist.

Dåtid och nutid knyts ihop när han berättar om skatten han har hemma i lägenheten.

– Min familj köpte Helmys flygel när hon dog, en liten Steinway från 1917. Jag är svag för gamla flyglar, de är inte så tonstarka som de nya. Nu spelar barnbarnen på den ibland.

Möt mannen bakom E.S.T. SYMPHONY

TEXT PER STERN FOTO ANNA HULT & TINA AXELSSON

Försommaren 2008 bestämde medlemmarna i Esbjörn Svensson Trio att sätta upp sin musik tillsammans med en symfoniorkester. Vid det laget var de Sveriges mest internationellt kända och hyllade band inom den samtida jazzen.

Bara några dagar senare, den 14 juni, omkom bandets pianist och kompositör Esbjörn Svensson i en dykolycka i Stockholms skärgård.

Bandet upplöstes, men fem år senare realiserade de två övriga medlemmarna, kontrabasisten Dan Berglund och trumslagaren Magnus Öström, de här planerna tillsammans med dirigenten Hans Ek. 2013 inledde de en turné under namnet E.S.T. Symphony med låtar som fått nyskrivna orkesterarrangemang av Hans Ek. Efter premiären tillsammans med Kungliga filharmonikerna har de gett ett tiotal konserter med orkestrar i bland annat Istanbul, Hamburg, München, Basel och Wien. Under ledning av Hans Ek och förstärkta av fyra jazzmusiker utöver Dan Berglund och Magnus Öström.

2016 utkom albumet E.S.T. Symphony på eti-

ketten ACT, samma skivbolag som givit ut merparten av trions tidigare skivor. Den vann en Echo Award, tyska motsvarigheten till Grammis.

I slutet av november kommer E.S.T. Symphony till Konserthuset i Göteborg. För Podiet berättar Hans Ek om hur han närmade sig arbetet med att skriva orkesterarrangemang till Esbjörn Svenssons låtar.

– Syftet har varit att gå vidare utifrån Esbjörns vision och inte göra det hela till en minneskonsert. Min ambition är att låta musiken leva vidare som de starka kompositioner de är, att översätta Esbjörns spel och hitta bandets specifika sound och särdrag. Trions musik har framhållits som nyskapande och stilbildande för modern jazz. I en närmast lyrisk recension av en livekonsert i Hamburg 2007 beskriver BBC:s musikkritiker Guy Hayden musiken som ”bedövande, överväldigande och hypnotisk”, i ordens positiva bemärkelse, och han jämför Esbjörn Svensson med jazzpianister som Horace Silver, Thelonius Monk och Keith Jarrett.

Är det alltså jazz som publiken i Konserthuset kommer att få höra?

– Det är klart att jazz är kärnan, men det som var nytt med E.S.T. var deras element av popmusik. De hade en annan kontaktyta än andra jazzband. De spelade förband på rockkonserter och hade en ung poppublik. Men Esbjörn lutade också åt klassisk musik, som Sjostakovitj och Debussy, och det tycker jag också hörs i hans spel. Jazzen är navet och så har vi andra impulser som jag försöker förstärka och förtydliga.

Under turnén har olika musiker spelat i ett utökat jazzband tillsammans med Dan Berglund och Magnus Öström. På Konserthusets scen kommer vi att få se Magnus Broo, trumpet, Helge Lien, piano, Johan Lindström, pedal steel samt Marius Neset, saxofon.

– De är väldigt viktiga för att belysa Esbjörns approach. Och väldigt fina solister, säger Hans Ek.

Med tanke på trions internationella renommé, hur har mottagandet varit ute i Europa på era konserter?

– Väldigt fint. Och själv har jag insett hur stora de är som band. Vi har spelat för fullsatta hus. Vi var väl alla lite nervösa inför mottagandet som deras musik skulle få, överförd till orkester, men det har varit väldigt entusiastiskt. Och även om det inte har talats så mycket om skivan i Sverige, så har den fått ett fint bemötande i länder som England, Tyskland och USA. Det kan ju vara lite riskabelt att överföra musik på det här viset, man kanske förlorar de gamla lyssnarna och vinner inga nya. Men så har det inte varit i det här fallet.

Hans Ek är välkänd för göteborgspubliken vid det här laget. I sitt arbete möter han de stora orkestrarna, men också soloartister. I Göteborg har vi sett hans konserter med Laleh, Sofia Karlsson, Ane Brun, Frida Hyvönen och de tre solisterna Jennie Abrahamson, Magnus Carlson och Moto Boy i produktionen Bowie in Berlin. Samtliga med Göteborgs Symfoniker.

Kan du beskriva skillnaden i att arbeta med soloartister som man kan anta är utpräglade individualister jämfört med orkestern, det stora kollektivet?

– Det gemensamma är att jag måste lyckas övertyga både soloartisterna och orkestern om att jag har en musikalisk vision som vi kan kommunicera omkring. Om artisterna framför sin egen musik så måste jag naturligtvis respektera deras tankar om sin egen musik. Och orkestern, om den bara vet vad jag vill och noterna är tydliga så är musikerna så professionella att de kan spela vad som helst. När det gällde Bowie in Berlin så var det ju inte artisternas egen musik. De kom in med sina starka röster, men underordnade sig musiken.

Innan E.S.T. Symphony kommer till Göteborg spelar de i Berwaldhallen och längre fram drar de vidare till en jazzfestival i Finland.

Och sedan, ja kanske kommer musiken att uppföras av andra dirigenter, andra orkestrar och andra jazzmusiker i framtiden.

– Det hoppas jag såklart. På sikt kommer vi nog att få se en mer blandad repertoar på konserthuset. Orkesterns och den klassiska musikens synsätt har under 1900-talet delat upp musiken i antingen konstmusik eller underhållning. Jag tror att det håller på att luckras upp och att vi ser en större förståelse för att det andra har sina konstmusikalska kvalitéer. Även om man kanske inte spelar hela vår konsert, så kan man tänka sig att delar av den finns med på ett program tillsammans med klassisk musik.

STORA SALEN
FREDAG 24 NOVEMBER KL 18.00
LÖRDAG 25 NOVEMBER KL 19.00

Magnus Öström, Hans Ek och Dan Berglund

Filmklipp: Så blev E.S.T. Symphony till.
gso.se/est

Melissa Aldana

TEXT JOHAN SCHERWIN

Hon är en mångfaldigt prisbelönt chilensk saxofonist som rätt förstått att ta tillvara på livets avgörande ögonblick – och ständigt gått vidare. Till Göteborg kommer Melissa Aldana med The Crash Trio.

Bakom sig har denna 29-åring från Santiago redan fyra album i eget namn: Free Fall, Second Cycle, Melissa Aldana & The Crash Trio och Back Home. Titeln på den senaste, Back Home, ska nu inte tolkas som att hon återvänder till sina chilenska rötter. Här handlar det om att återknyta till ett av de avgörande ögonblicken i livet, första gången hon hörde Sonny Rollins.

– Han är ett av skälen till att jag började spela i trio, friheten det ger musiken, samspelet, kommunikationen mellan musikerna och möjligheten att uttrycka sig själv, har hon sagt i en intervju på nätet.

Och är det något Melissa Aldana & The Crash Trio gjort sig kända för så är det sin förmåga att blixtnabbt följa varandras impulser, vända på en femöring och detta oavsett om det handlar om egna låtar eller en noga utvald standardlåt. Till bilden hör också att skapa ett ovanligt fullödigt sound för att bara vara tre.

Det heter ju att äpplet inte faller långt från trädet och när det gäller Melissa Aldana faller liknelsen tveklöst på plats. Hennes pappa, den välrenommerade saxofonisten och läraren Marcos Aldana, introducerade henne för jazzen när hon var sex år. Han i sin tur hade lärt sig spela saxofon av sin far, Melissas farfar Enrique. En obruten linje med andra ord.

En obruten om än något böjligare linje visar hon i sin musik. Från att först ha varit inspirerad av Charlie Parkers komplext snabbfotade linjer genom ackordkorridorerna "konverterade" hon några år senare och började i stället att följa

Sonny Rollins. Altsaxofonen byttes snabbt till en tenor av märket Selmer Mark VI (som hon fortfarande spelar på). Den grundläggande pedagogiken bestod fortfarande i att lära sig spela som förebilderna genom att lyssna på kassetter med inspelade solon.

Ett annat avgörande steg för Melissa Aldana var mötet med pianisten Danilo Pérez som kom till Santiago som medlem av Wayne Shorters kvartett några år in på 2000-talet. Hon var 16 år och redan ett namn på Santiagos jazzklubbar och bjöd in Danilo Pérez till en konsert. Han hörde vad alla andra hörde och såg till att hon fick framträda på Panamanian Jazz Festival. Men framför allt ordnade han så att hon fick göra en audition på legendariska Berklee College of Music i Boston. Där blev hon antagen med fullt scholarship, vilket innebär att hon fick ett stipendium som täckte alla kostnader under fyra års studier. Till hennes lärare hörde Joe Lovano, Greg Osby, Bill Pierce och Ralph Peterson.

Efter Berklee tog hon steget till New York där hon satt in med musiker på stadens många klubbar kväll efter kväll. Vartefter mognade hennes uttryck och 2013 vann hon the Thelonious Monk International Jazz Saxophone Competition som första kvinnliga instrumentalist någonsin. Det öppnade dörrar till samarbeten med namn som Wynton Marsalis och Jimmy Heath och till stora festivaler som Playboy Jazz, Monterey, Umbria, Marciac, Pori och Molde och prestigeklubbar som Blue Note, Jazz Standard, Smalls och the Regatta Bar.

Till den listan kan Melissa Aldana & The Crash Trio nu lägga Göteborgs konserthus.

STENHAMMARSALEN
MÅNDAG 27 NOVEMBER KL 19.30

100 år med kören

TEXT & FOTO STEFAN NÄVERMYR

Applåder, jubel, stående ovationer! Så slutade den allra första konserten med Göteborgs Symfoniska Kör den 8 december 1917. Allra gladast var säkert Elsa Stenhammar som grundat kören tillsammans med orkesterföreningens ordförande Peter Lamberg. Hennes kusin Wilhelm Stenhammar spelade piano i Beethovens Körfantasi tillsammans med Göteborgs Symfoniker och Göteborgs Symfoniska Kör under ledning av Hjalmar Meissner vid premiärkonserten i Konserthuset på Heden den där kalla vinterdagen. Tack vare kören fick göteborgspubliken höra många av de stora och efterfrågade verken för kör och orkester samt spännande uruppföranden. Under sin 100-åriga verksamhet har Göteborgs Symfoniska Kör gjort över 850 konserter – merparten tillsammans med Göteborgs Symfoniker – och under jubileumsåret blir det ytterligare några praktfulla framföranden: Verdis Requiem, Händels Messias, Stenhammars Sängen samt den stora jubileumskonserten den 8 december.

En stor mängd korister har strömmat genom kören och i föränderliga konstellationer bildat dess stomme under de 100 åren. En som har varit med om mer än de flesta är alten Bodil Sporsén som första gången sjöng med kören 1959. Hon var aktiv i kören fram till 2014 och var även körstyrelsens sekreterare 1974-1988 samt ordförande 1988-2006. Hon minns den första konserten i kören väl. – Vi skulle framföra Händels Saul med Mogens Wöldike och det var en väldigt upplevelse. Kanske också för att det var första gången jag var med. Det är ett stort verk och vi hade repeterat några månader före konserten. Märkligt nog har vi aldrig gjort Saul igen, det var första och enda gången.

På våren 1960 var det dags för en av körens favoriter: Verdis Requiem som ständigt återkommer i körens repertoar:

- Det verket har följt mig genom åren! Likaså Messias som är en av körens hörnpelare. 1985 skedde ett speciellt framförande:
- Det var inledningen av Europeiska musikåret med Göteborgs Symfoniska Kör och sammanlagt 3000 sångare som kom från Norge, Finland, Danmark och England. Vi skulle framträda i Scandinavium med Göteborgs Symfoniker. Det hela var verkligen jättestort.

Konserten skulle ges i början av januari och sångarna kom med buss.

- Men på nyårsafton kom det ett fruktansvärt snöoväder, det bara vräkte och vräkte ner och de engelska bussarna kunde inte komma fram. De var inte anpassade för vårt vinterväder utan fastnade och blev stående längs motorvägen. Men det gick att genomföra konserten med dirigenten Charles Farncombe och publiken var begeistrad. Kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia var också där. Efteråt hade vi ett jättekalas i Scandinavium där det var många framträdanden och mycket sjungande. Och dagen efter åkte Göteborgs Symfoniska Kör till England och framförde Messias i Royal Albert Hall med den engelska kören.

Det var Händels Messias som en gång väckte Bodil Sporséns körintresse.

- Jag var i Konserthuset på abonnemangskonsert för att lyssna på Messias med körledaren Lennart Svegelius och när jag hörde For Unto Us a Child is Born bestämde jag mig: "Jag ska sjunga i kör!" Samma dirigent och samma verk förekom på körens 50-årsjubileum 1967.
- Det var ett fint och värdigt framförande.

Scandinavium blev 1988 platsen för ett annat storstiltat projekt: Carmen med Sixten Ehrling. – Vid en av konserterna var det problem med parkeringsplatser så hälften av publiken hade inte kommit på plats när konserten skulle börja. Sixten Ehrling blev arg och irriterad och ville börja ändå. Jag tillhörde dem som skulle komma in i första scenen och mingla runt men det var bara jag och en till som hunnit, de andra saknades. Så plötsligt slår han in och där stod vi. Det var minst sagt spännande...

Operan framfördes i sin helhet men efteråt meddelade Sixten Ehrling att han inte skulle dirigera de följande framförandena. Neeme Järvi kallades in. – Det blev en helt annan föreställning, Neeme Järvi är ju mycket mer spontan och kan komma med överraskningar medan Sixten Ehrling förberedde i minsta detalj och höll sig till det. Det gällde att vara på alerten med Neeme Järvi.

Den forne chefsdirigenten har en speciell plats i körens hjärta.

- Neeme Järvi står kören väldigt nära. Det var han som föreslog att kören skulle vara en naturlig del av Konserthuset och döpas om från Göteborgs Konserthuskör till Göteborgs Symfoniska Kör. Han har betytt jättemycket för kören.

När Symfonikerna och Neeme Järvi åkte på turné till Kina 1999 följde Göteborgs Symfoniska

Kör med för att sjunga både Björn & Benny och Carl Orffs Carmina Burana. Bodil Sporsén sammanfattar de många upplevelserna med några få ord:

- Den resan var enorm.

En annan chefsdirigent som lämnat starka intryck kom till Göteborg 2007.

- Jag är väldigt glad över att ha fått vara med under Gustavo Dudamels period. Han har en sådan enorm dynamik och utstrålning – allting finns med i hans tolkningar.

Att sjunga i kör är mer än bara sång, det kan Bodil Sporsén konstatera.

- Det blir något slags livsluft, det tror jag nästan alla kan intyga som känner för att sjunga i körer. Man får ge någonting tillsammans med andra och skapa något gemensamt. Och det är väl det allra finaste med körsången.

GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR 100 ÅR
STORA SALEN

FREDAG 8 DECEMBER KL 18.00
(Jubileumskonserten presenteras i separat programblad)

HÄNDELS MESSIAS
STORA SALEN

TORS DAG 14 DECEMBER KL 19.30
FREDAG 15 DECEMBER KL 18.00
LÖRDAG 16 DECEMBER KL 15.00

Artister från när och fjärran

Under vinjetten Världen i Konserthuset hittar du artister från när och fjärran. Traditionell folkmusik, modernt etnosväng och gränslösa kombinationer som sjuder av energi!

Kika in på gso.se/varlden så hittar du hela programmet. Där kan du också provlyssna på artisterna.

MED PASSION FÖR OUD

Adnan Joubran spelar oud som ingen annan – det uråldriga stränginstrumentet från Mesopotamien. Hans musik med palestinska rötter har fört honom till Olympia i Paris och Carnegie Hall i New York. Han bor i Paris men är lika ofta i Ramallah och hemstaden Nasaret – en hyllad musiker i hela den arabiska musikvärlden.

STENHAMMARSALEN
LÖRDAG 25 NOVEMBER KL 19.30

DEN PERSISKA NÄKTERGALEN

Shahram Nazeri är en av Irans absolut största klassiska sångare, född i en kurdisk familj och den förste sångaren som satte mystikern Rumis poesi till persisk musik. New York Times har kallat honom "Den persiska näktergalen" och Christian Science Monitor utnämnde honom till "Irans Pavarotti". Till Göteborg kommer han med den berömda Dastan-ensemblen.

STORA SALEN
MÅNDAG 4 DECEMBER KL 19.00

BEYOND BOUNDARIES

Ett samarbete mellan sångerskan Abeer Nehme och tarspelaren Tahmoures Pournazeri – välkända musiker från Libanon respektive Iran. I projektet Beyond Boundaries förenas antikens iranska musik med medelhavsmusik när Abeer Nehme sjunger persiska, arabiska och kurdiska sånger. Den skickliga orkestern består av musiker från Iran, Libanon, Armenien och Frankrike.

STENHAMMARSALEN
FREDAG 15 DECEMBER KL 19.00

ORIENTALISK GOSPEL

Balladdrottningen Aynur Dogan är en av de mest framstående kurdiska artisterna. Med klar, kraftfull och distinkt röst bjuder hon på musik som kan beskrivas som en typ av orientalisk gospel med texter om förtryck, frihet och kärlek. Hennes teknik är bländande och hennes scennärvaro stark när hon sjunger kurdiska och turkiska folksånger. Rösten står i centrum, ackompanjerad av skickliga musiker till intensiva rytmer.

STENHAMMARSALEN
LÖRDAG 16 DECEMBER KL 19.00

EN KÄRLEKSFÖRKLARING TILL UNIVERSUM

Systrarna Sahin framför ålderdomlig andlig musik från Dersim. De är aleviter, en livsåskådning i Turkiet som tror på humanism och dyrkar naturen. Hos dem är människan sin egen gud och kärleken är en religion som uppfinner sina egna profeter. Deras rytmiska musicerande är en kärleksförklaring till hela universum.

STENHAMMARSALEN
SÖNDAG 17 DECEMBER KL 18.00

DEN BOSNISKA DIVAN

Missa inte den bosniska folkmusikens obestridliga diva! Hanka Paldum är mycket populär i sitt hemland Bosnien och hela före detta Jugoslavien. Med fler än 18 album, en långfilm och flera tv-serier betraktas hon som en av sevdalinkans bästa artister, en musikgenre som påminner om blues och jazz.

STORA SALEN
LÖRDAG 23 DECEMBER KL 19.00

SAMARBETSPARTNER

En nationell folkrörelse som arrangerar, förmedlar, producerar och utvecklar scenkonst. Riksteatern.se

TORS 2 NOV KL 19.00
ODISSI POETIC PERFORMANCE MED SUJATA
MOHAPATRA OCH MYSK – INDISK DANS &
MAGISK TEATER
arr World Dance Company

FRE 3 NOV KL 19.00 Stenhammarsalen
VÄRLDEN I KONSERTHUSET
FÖRBUDNA ORKESTERN

FRE 3 NOV KL 19.30
THE LEGENDS – WORLD CLASS HEROES
arr LiveStar Production

LÖR 4 NOV KL 19.00 Stenhammarsalen
GROZNYJ IN CONCERT, YOU
arr Asus Musikproduktion

ONS 8 NOV KL 19.30
TORS 9 NOV KL 19.30
GÖTEBORGS SYMFONIKER
JOHANNES GUSTAVSSON
ANDERS PAULSSON sopransaxofon

TIS 14 NOV KL 18.00 Stenhammarsalen
SIXTENS SEXA
Bland hov och humor – Haydn, Haydn, Haydn

ONS 15 NOV KL 19.30
BEST OF CLAES MALMBERG
arr Hellmi AB

ONS 15 NOV KL 19.30 Stenhammarsalen
TORS 16 NOV KL 19.30 Stenhammarsalen
THE CAVERN BEATLES
arr Wigt International

FRE 17 NOV KL 18.00
LÖR 18 NOV KL 15.00
GÖTEBORGS SYMFONIKER
CHRISTIAN ZACHARIAS
JULIAN STECKEL cello

15 NOV

17-18 NOV

18 NOV

25 NOV

27 NOV

26 & 27 NOV

2-3 DEC

2 DEC

6 DEC

15 DEC

LÖR 18 NOV KL 16.00 & 19.30 Stenhammarsalen
OMOGNA KILLAR – KOMMER TILL STAN
ÖZZ NÜJEN, PATRIK LARSSON & MÅNS MÖLLER
arr Damar Produktion

SÖN 19 NOV KL 15.00 & 19.00
VERDIS REQUIEM MED GÖTEBORGS KONSERTKÖR
DIRIGENT SIMON PHIPPS
arr Göteborgs Konsertkör

FRE 24 NOV KL 18.00
LÖR 25 NOV KL 19.00
E.S.T. SYMPHONY
GÖTEBORGS SYMFONIKER & HANS EK
MARIUS NESET saxofon, MAGNUS BROO trumpet
JOHAN LINDSTRÖM pedal steel, HELGE LIEN piano
DAN BERGLUND bas, MAGNUS ÖSTRÖM trummor

FRE 24 NOV KL 19.00 Stenhammarsalen
SMAKLÖSAS JULSHOW: TOMTAR PÅ LOFTET
arr Tasteless Records

LÖR 25 NOV KL 11.00 Götaplatsfoajén
FIKASTRÅKET
Kammarkonsert med musiker ur Göteborgs Symfoniker
i samarbete med Göteborgs Symfonikers Vänner

LÖR 25 NOV KL 13.00
FAMILJEKONSERT: APOKALYPS ELLER INTE?
BAROCKAKADEMIN GÖTEBORGS SYMFONIKER
Med animerad film av elever från Stockholms Dramatiska
Högskola, Högskolan Väst och Sörängens Folkhögskola

LÖR 25 NOV KL 19.30 Stenhammarsalen
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
ADNAN JOUBRAN

SÖN 26 NOV KL 19.30
MÅN 27 NOV KL 19.30
MELISSA HORN
arr United Stage & Frihamnen Event

MÅN 27 NOV KL 19.30 Stenhammarsalen
NEFERTITI PÅ KONSERTHUSET:
MELISSA ALDANA TRIO

ONS 29 NOV KL 19.30
TORS 30 NOV KL 19.30
FRE 1 DEC KL 18.00
GÖTEBORGS SYMFONIKER &
CHRISTOPH ESCHENBACH

LÖR 2 DEC KL 14.00 & 16.00 Stenhammarsalen
SÖN 3 DEC KL 11.00 & 14.00
BABBLARNA – FÖRSTA MUSIKALEN!
arr Westpoint Event & TMK Nöje

LÖR 2 DEC KL 14.00 & 17.00
SUNES JUL
arr Lifeline

SÖN 3 DEC KL 18.00
ST PETERSBURG FESTIVAL BALLET:
NÖTKNÄPPAREN
arr Julius Production AB

MÅN 4 DEC KL 19.00
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
SHAHAM NAZERI OCH DASTAN-ENSEMBLEN

TIS 5 DEC KL 20.00
VÅR JUL
KALLE MORAEUS, LOA FALKMAN OCH WIKTORIA
arr Hitnöje Production

ONS 6 DEC KL 19.00
FINLAND 100 ÅR
GÖTEBORGS SYMFONIKER & DALIA STASEVSKA

FRE 8 DEC KL 18.00
GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR 100 ÅR
GÖTEBORGS SYMFONIKER, GÖTEBORGS
SYMFONISKA KÖR & TOBIAS RINGBORG
MARIA FORSSTRÖM mezzosopran
PETER SCHÉLE presentatör

LÖR 9 DEC KL 18.00
JULEN ÄR NÄRA
MALENA ERNMAN & LASSE BERGHAGEN
arr Blixten & Co

SÖN 10 DEC KL 18.00 Stenhammarsalen
KAMMARKONSERT:
VERTAVOKVARTETTEN

TORS 14 DEC KL 19.30
FRE 15 DEC KL 18.00
LÖR 16 DEC KL 15.00
GÖTEBORGS SYMFONIKER &
NATHALIE STUTZMANN
GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR
Sångsolister

FRE 15 DEC KL 19.00 Stenhammarsalen
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
ABEER NEHME & TAHMOURES POURNAZERI

LÖR 16 DEC KL 19.00 Stenhammarsalen
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
ORIENTALISK GOSPEL MED AYNUR DOGAN

SÖN 17 DEC KL 12.30 & 15.00
FAMILJEKONSERT: JUL I VÅRT HUS
GÖTEBORGS SYMFONIKER
BRUNNSBO MUSIKKLASSER

SÖN 17 DEC KL 19.00 Stenhammarsalen
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
SYSTRARNA SAHIN

LÖR 23 DEC KL 19.00
VÄRLDEN I KONSERTHUSET:
HANKA PALDUM

Händels Messias

Händels magnifika Messias sprider julglädje med favoriter som Ev'ry Valley, For unto Us a Child Is Born och den mäktiga Halleluja-kören. Efter premiären 1742 skrev pressen: "Klart överlägset allt annat liknande som har framförts i detta eller något annat kungarike". Sedan dess har Messias sin givna plats i repertoaren och fortsätter varje år att sprida glädje.

Med Göteborgs Symfoniker, Göteborgs Symfoniska Kör och sångsolister under ledning av Nathalie Stutzmann, internationellt firad sångerska och hyllad dirigent: "Det slags glöd man förknippar med Gustavo Dudamel" (Philadelphia Enquirer). Med den kompetensen kan hon lyfta Händels magnifika Messias till nya höjder.

STORA SALEN
TORS DAG 14 DECEMBER KL 19.30
FREDAG 15 DECEMBER KL 18.00
LÖRDAG 16 DECEMBER KL 15.00

Förgyll din stund på Konserthuset

Julinspirerad trerättersmiddag med glögg
Serveras i restaurangen torsdag-fredag. 495 kr

Glögg och pepparkakor
Serveras i cafébaren torsdag-lördag.
85 kr starkglögg/65 kr lättglögg

Jultallrik med delikatesser från hav och skog
Ett glas vin/öl & kaffe/te och pralin. Serveras i vinbaren
torsdag-fredag. 395 kr (minst 2 personer)

Julinspirerad lunch samt glögg, kaffe/te och pralin.
Serveras i restaurangen lördag. 345 kr

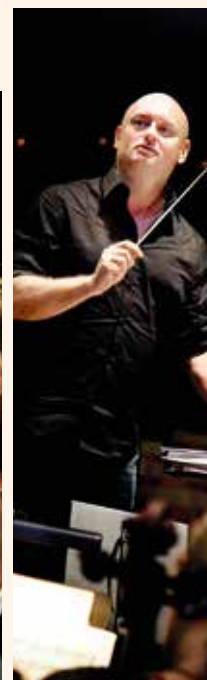
ABONNEMANGSKONSERTER

8 NOV - 16 DEC

TONSÄTTARPORTRÄTTET	24	Georg Friedrich Händel
8 & 9 NOV	28	Göteborgs Symfoniker, Johannes Gustavsson & Anders Paulsson
17 & 18 NOV	32	Göteborgs Symfoniker, Christian Zacharias & Julian Steckel
24 & 25 NOV	38	Göteborgs Symfoniker, Hans Ek, Dan Berglund, Magnus Öström m fl
29, 30 NOV & 1 DEC	42	Göteborgs Symfoniker & Christoph Eschenbach
6 DEC	44	Göteborgs Symfoniker & Dalia Stasevska
10 DEC	50	Kammarkonsert: Vertavokvartetten
14, 15 & 16 DEC	54	Göteborgs Symfoniker, Göteborgs Symfoniska Kör, Nathalie Stutzmann & sångsolister

Jubileumskonserten med Göteborgs Symfoniska Kör den 8 december presenteras i separat programblad.

Anders Paulsson
8 & 9 november

Christoph Eschenbach
29, 30 nov & 1 dec

Hans Ek
24 & 25 november

Vertavokvartetten
10 december

Nathalie Stutzmann
14, 15 & 16 december

Georg Friedrich Händel

För många skulle en jul utan Händels Messias nog vara musikaliskt fattigare. Även i år får Göteborg på detta sätt möta julen, låt vara något i förväg 14-16 december, och med 100 sångare i den stora Hallelujakören under en av dagens mest intressanta dirigenter, fransyskan Nathalie Stutzmann.

Händel själv fick vid uruppförandet nöja sig med 26 pojkröster och fem manssolister. Visserligen vände allt senare, ibland med jättekörer. Som mest var det troligen under 1860-talets triennaler i Londons nya Crystal Palace med nära 3000 sångare och 460 instrumentalister. Resultatet blev ofta obalans. Författaren George Bernard Shaw (1856-1950) gick till generalangrepp mot stillösheten under sin signatur som kritiker, Corno di Bassetto: "Händel lärde mig att säga något utan omsvep i ett enda slag. Det kallas stil."

Ursprungligen hade Händel dock tänkt sig långfredagen för framföranden av Messias, inte jul. Oratoriet blev också livsavgörande för honom – vissa Händel-kännare menar rentav att han utan Messias skulle ha försvunnit från musikhistorien.

1740-talets långvariga motvind i London fick honom att fundera på att lägga in sig på spa i Tyskland, senare att fly offentligheten. Våren 1741 rågades måttet. Händel var lierad med det alltmer impopulära tyskättade hovet i London, men än viktigare var den

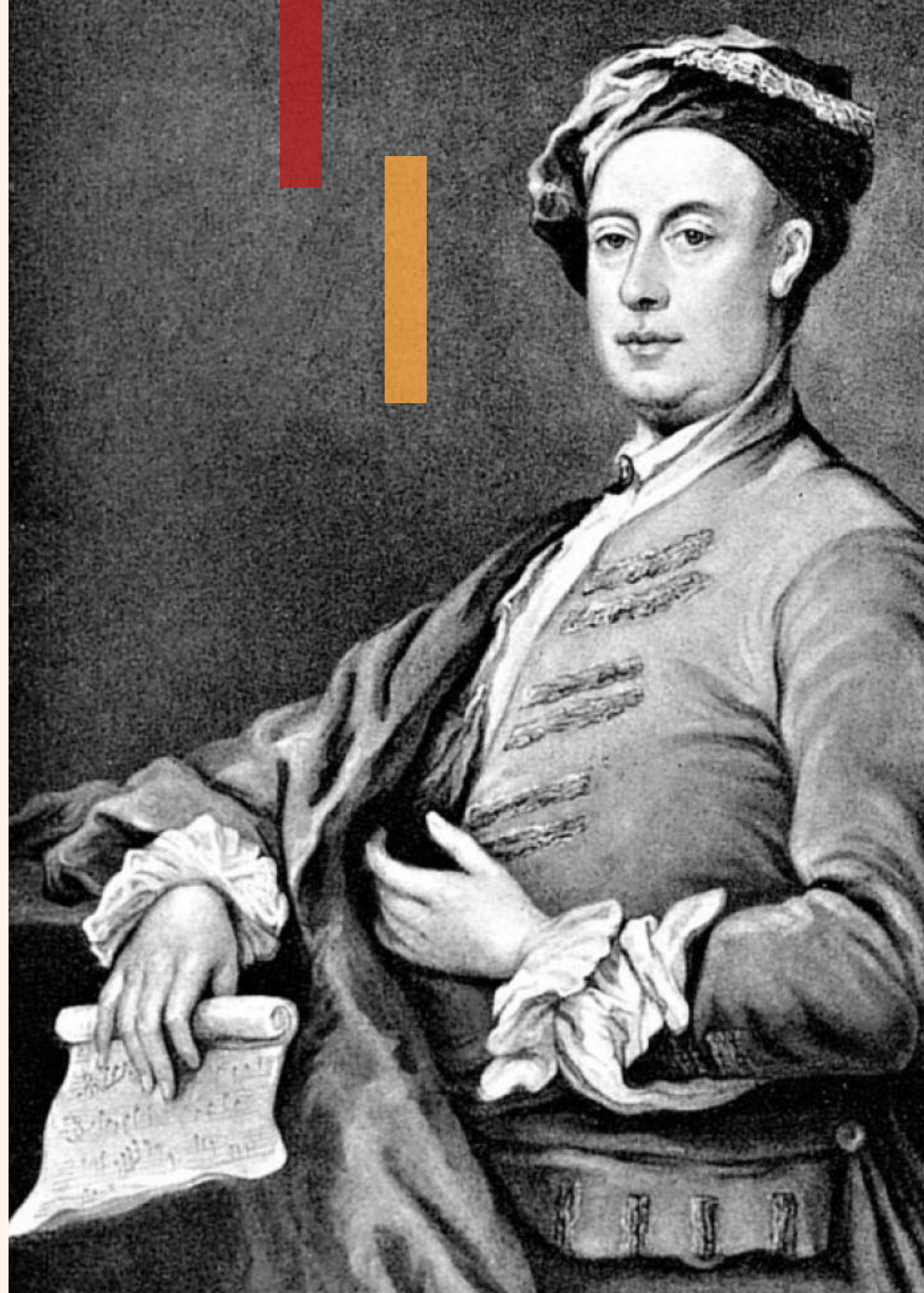
stora publikens svikande intresse för italiensk opera.

När hösten 1741 kom valde han att i stället pröva lyckan i Dublin. Då låg ännu det nya verket Messias ospelat. Resan verkade ske mer eller mindre i panik. Men Dublin visade sig – totalt oväntat – ge både framgång, ny kraft och nytt mod.

Bakgrunden var egendomlig. När han 25-årig bösatt sig i London 1710 var det för att fånga upp det nya modet med italiensk opera – med sikte på hovet och adeln. Det föll på Händel att introducera nya verk. Efter några år rentav på italienska för en publik som tidigare helst hade velat ha sång och agerande på sitt eget språk.

Händel bidrog också till starten av en Royal Academy of Music 1720, ännu ej som musikhögskola utan för att i England verka för italiensk operastil. För akademien fick han också fara kontinenten runt för att värva verk och artister för London. Men mode-trenden skulle svänga. Händel kunde inte ana att just Messias skulle ge honom den nya öppningen.

Oratoriet skrevs under hans värsta tid i London men förblev ospelat tills han kom till Dublin i november 1741. Hans två senaste operor i London hade då måst läggas ned efter år av förberedelse. Imeneo försvann från repertoaren i november 1740 efter två föreställningar och den nya operan Deidamia två månader senare efter tre framföranden. Han hade då bara till-

gång till två "riktiga" sångare jämte ett antal "scrubs". Han var nästan pank, osams med musiklivet och höll sig borta från offentligheten i tio månader.

Under den tiden fick han Charles Jennens libretto till Messias. Den 41-årige godsägaren och konstsvärmaren hade tidigare skrivit texter till flera Händel-oratorier: Saul samt Israel i Egypten 1738 och L'Allegro 1740. Belsassar, om Babylons siste kung, följde 1744. Författaren var dock allt annat än nöjd med Händels Messias och talade om "hyfsad underhållning men ej i närheten av vad som behövs". Utkastet låg i Händels byråldor i sju veckor utan tanke på att han skulle färdigställa oratoriet eller överväga det för framföranden.

När Händels rätt ömkliga sångartropp kom efter honom till Dublin på 1740-talet fick de helt annat mottagande än hemma i London. Början skedde med nya Dublin-uppsättningar av operorna L'Allegro, Alexander's Feast och Imeneo. Nu blev de succéer varpå Händel beslöt att också ta itu med Messias. Han lär dock länge ha tvekat. En annons i Faulkner's Journal utlovade rentav gratis biljett för uruppförandet 13 april 1742 i Dublin – då med en rätt blygsam kör om 26 gossar och fem manliga solister. Med sina erfarenheter från London kunde Händel nog inte tro sina öron och ögon inför vad som följde. 700 personer trängdes i den nya music-hall där uruppförandet skedde en tisdag. Utanför fick 100-tals köande vända på gatan.

Vid en repris i början av juni konserterade Händel också på orgel. Återigen fullsatt trots en tropisk hetta. Recensenten sade sig sakna ord för att skildra det utsökta verket.

Redan ett offentligt genrep med en elit av Dublins sångare och musiker den 10 april hade omskrivits i två lokala tidningar. Dublin News-Letter citerade "en elit av domare" som funnit något som "vida överträffade allt som nått detta eller något annat kungarike". Dublin Journal lade till att den fullsatta salen fått en "allomfattande upplevelse... den främsta musikaliska komposition som någonsin hörts, därtill med helgade ord."

Dagen för uruppförandet var publikintresset så stort att premiärannonsen utökades med en bön till damerna att inte "bygga ut höfterna". Modet var då extravagant med klänningar så breda att damerna måste gå sidledes genom dörrar. Männen ombads lämna sina värjor hemma.

Lovtalen var översvallande när de egentliga recensionerna kom dagarna därefter. Särskilt påtalades

Händels generositet med att dela intäkterna från de 700 lyssnarna lika mellan en förening för frivolna fångars omhändertagande och två sjukhus. Dublin Journals kritik var rentav på vers.

Ett andra framförande följde den 3 juni. Då hade Dublin-borna också fått något annat att tala om när den ungerska blåsarvirtuosen Mister Charles låtit irländarna möta för dem nya instrument som klarinett, oboe d'amore och chalumeau. Hela Dublin gick i ett slags Händel-feber med ständigt nya upplevelser.

När Händel återvände hem till London efter sitt nio månaders triumftåg i Dublin var det dock dags för honom att tvingas svälja nya beska piller. I det långa loppet skulle Messias förändra hela hans existens men dit var vägen ännu lång.

Ett år efter hemkomsten hade Händel beslutat att framföra Messias också i London. Men något var uppenbarligen galet. I Covent Gardens annonser inför det första framförandet i England nämndes inte ens Händels namn, varken som tonsättare eller medverkande. Ett namnlöst oratorium utan angiven upphovsman utlystes. Det skulle ske "jämte en orgelkonsert och ett violinsolo av Mr Matthew Dubourg". Annonsens enda anknytning till Händel var att biljetter kunde inhandlas i fru Händels hus, Brook Street, gällande för endera en herre eller två damer. En enda gång nämndes Händel och Messias i sammanhanget men de uppgifterna återfanns bara i texthäftet som fick inhandlas separat för en shilling.

Klarare besked kan vi knappast få om hur dystert Händel såg på sina utsikter på vad som var hans egentliga hemmaplan. Men han och hans oratorium skulle lika fullt komma att segra. Han hade funnit en form som förenade kristet budskap med operaformens hela uttrycksfullhet, dock inte utan protester. En ibland hätsk debatt uppstod om det lämpliga med ett sådant verk på teatern. Hörde det inte mera hemma i en kyrka? Men där skulle hans vilja att samtidigt gripa och underhålla kunna bojkottas. Så skedde uppenbarligen också. För Händel fick dilemmat aldrig någon egentlig lösning. Nu när vi upplever kyrko-framföranden som självklara för oratorier ter sig debatten något märklig. Med undantag för åren 1744-1745 då han led av "Paralytic disorder", en delvis förlamande muskel- och nervsjukdom, kom han fram till sin död att årligen framföra Messias på Covent Garden i London. Och då angavs titel och upphovsman med all tydlighet.

Händels allra sista musikframträdande blev som 74-åring med just Messias, 6 april 1759. Då visste han

att hans dagar var räknade. Sedan månader hade han slutat komponera och dåsade ofta bort tiden. Men när oratoriesäsongen började i mars 1759 utlovade han ändå tolv framföranden, därav tre av Messias. Han uppfyllde också vad han lovat med en energi så att ingen egentligen anade hans dåliga hälsotillstånd. Det allra sista framförandet av Messias fick rykte som ett av Händels bästa men redan när publiken var på väg ut låg han avsvimrad kvar på teatern. Han hjälptes hem och i säng. Tillståndet var kritiskt: Händel var döende och kungjorde sin önskan att få dö på långfredagen nu när påskveckan var inne. På långfredagens morgon tog han avsked av sina vänner men livstråden var starkare än han trott. När en ny dag grytt, på morgonen den 14 april strax före klockan åtta, gav han upp andan. Den 20 april begravdes han i Westminster Abbey inför 3000 sörjande.

Till Sverige kom Messias 1786. Texten består av bibelcitater sammanställda av Jennens med förutsä-

gelserna om Messias i Gamla testamentet samt Nya testamentets skildringar av Jesu födelse, verksamhet, död och uppståndelse samt de kristnas möjlighet till frälsning genom Jesus. Vid sidan av Halleluja-kören blev sopranarien I Know That My Redeemer Liveth populär i Sverige som ett av Jenny Linds paradnummer. Messias är skrivet för solister, kör, orgel, cembalo och orkester i tre delar. Händel byggde efterhand ut verket till 68 nummer med en rad alternativ och en speltid på två och en halv timmar, nu ofta dock reducerat till ett urval.

ROLF HAGLUND

HÄNDELS MESSIAS
STORA SALEN
TORSDAG 14 DECEMBER KL 19.30
FREDAG 15 DECEMBER KL 18.00
LÖRDAG 16 DECEMBER KL 15.00

MS **ONSDAG 8 NOV KL 19.30**
MS **TORSDAG 9 NOV KL 19.30**

ELIASSON SYMFONI NR 3 26 min

PAUS

BOULANGER D'UN SOIR TRISTE 12 min

DEBUSSY HAVET 22 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER

JOHANNES GUSTAVSSON dirigent

ANDERS PAULSSON sopransaxofon

Konsertmästare Per Enoksson

Introduktioner kl 18.30

ANDERS ELIASSON (1947–2013)

SYMFONI NR 3 SINFONIA CONCERTANTE FÖR SOPRAN-
SAXOFON OCH ORKESTER

Cerca. Solitudines. Fremiti. Lugubre. Nebbie
(satserna spelas utan avbrott)

Anders Eliasson blev 66 år gammal. När han dog den 20 maj 2013 hade han börjat fundera på sin femte symfoni. Nu blev det ändå "bara" tre, för den andra symfonin fick tvärstopp efter fem-sex minuter och kom aldrig vidare. Nu ska vi få höra hans tredje symfoni, uruppförd i Trondheim med Ronald Zollman som dirigent den 16 november 1989 som en Sinfonia Concertante för altsaxofon och orkester – något som kan leda tankarna mot Allan Petterssons Symfoni nr 16 (1979) för samma krafter.

Viktiga partier för altsaxofon förekommer i flera verk av Eliasson. 1986 skrev han Poem för altsaxofon och piano, i själva verket en instrumental version av sången Längs raden med text av Tomas Tranströmer. Detta Poem spelades första gången av den tysk-amerikanske saxofonisten John-Edward Kelly 1988

Vi är alla tacksamma för att altsaxofonisten John-Edward Kelly beställde denna utsökta Symfoni nr 3 från Anders Eliasson 1989. Emellertid har den ännu inte framförts eller spelats in på ett sätt som tonsättaren själv har godkänt. John-Edward Kelly var en mästare på att spela i extremt höga flageolettlägen och utformade sin tolkning för att visa upp sin unika skicklighet. Den inneboende karaktären i detta extremregister är dock instabil.

2008 bad Eliasson mig att framföra hans altsaxofonkonsert på sopransaxofon för att få de mest extrema höjdtönen att klinga inom sopransaxofonens naturliga, lyriska omfång. Denna version blev så framgångsrik att Anders Eliasson bad mig att också spela hans Symfoni nr 3, tidigare känd under titeln Sinfonia concertante. Emellertid insisterade Eliasson på att detta inte är en solokonsert och att saxofonstämman ska integreras inom orkesterklangen. Därför ska solisten stå i orkestern vid sidan av klarinetterna genom hela framförandet.

Som en följd har jag i nio år övat för att så långt jag någonsin förmår uppfylla Anders Eliassons önskan. Den största utmaningen i versionen för sopransaxofon är att omvandla det högsta extremregistret till en lyrisk, skimrande skönhet.

Anders Paulsson, 2017

i São Paolo, och det var också Kelly som spelade saxofon vid uruppförandet av den knappt halvtimmes-långa tredje symfonin. I själva verket hade Kelly och Trondheimorkestern förväntat sig en mer traditionell solokonsert och inte ett mellanting mellan ett solist-verk och symfoni. Eliasson hade absolut inget emot solokonserten, tvärtom skrev han lysande sådana för fagott, horn, violin och basklarinett, samt ett par dubbelkonserten. Men en regelrätt konsert för altsaxofon och stråkar fick Kelly vänta på till 2002 då han uruppförde en sådan i Vasa i Finland.

Sommaren 1987 träffades Kelly och Eliasson och tonsättaren lät då Kelly förstå att han funderade på att skriva en saxofonkonsert. Han visade fröet till ett tema som i det färdiga verket dyker upp i Fremiti. Men Eliasson arbetade långsamt och inifrån. Han lät musiken växa fram organiskt efter sina egna förut-sättningar i många dimensioner, där hans egen personlighet fick styra. Varje detalj speglar helheten, oavsett om musiken är inåtvänd (som i sats två och fyra) eller utåtriktad. Men det visade sig att materialet ställde egna krav och efter två år meddelade han Kelly att "jag är inte säker på att det blir en konsert, den är större än så". Den hade fått mer symfoniskt innehåll än en vanlig konsert och ändå kretsar allt kring solistens saxofon. Symfoni nr 3 är tillägnad Kelly.

Eliasson har med förkärlek använt sig av det italienska språket när han satt titlar på sina verk och när han angett satstitlar har han inte bara använt de traditionella tempobeteckningarna utan bidragit med ord som mera beskriver ett själsligt tillstånd – så är fallet i den tredje symfonin, vars satsbeteckningar skulle kunna översättas: Cerca – sökande, Solitudines – ensamhet, Fremiti – glimtar, Lugubre – sorgset, Nebbie – dimmor. Verket börjar med ett förhoppningsfullt sökande, men frågan är om Eliasson hittar det han söker, för symfonin slutar i ett töcken, frågande.

STIG JACOBSSON

LILI BOULANGER (1893-1918)

D'UN SOIR TRISTE

Lili Boulanger drabbades som tvååring av en svår lunginflammation och fick leva med sviterna av sjukdomen i resten av sitt korta liv. Immunförsvaret påverkades i en kritisk ålder och hon blev för ett ständigt rov för sjukdomar och infektioner med isolation och ensamhet som följd. Som tonåring började Lili Boulanger komponera på allvar efter att ha spelat och improviserat vid pianot i flera år. Hon satsade allt på musiken och studierna vid Pariskonservatoriet. 1913 vann hon som första kvinna någonsin det stora Rompriset i komposition med sin kantat Faust och Helena. Le Monde Musical skrev: "Vi måste gratulera fröken Boulanger för att hon, trots sin ålder, har en sådan färdighet, en sådan scenkänsla, en rörande musikalitet som stundtals smeker, stundtals upprör, är hård och följsam, med en inneboende förmåga att se och uppnå de exakt rätta uttrycksmedlen. Hennes kantat var tävlingens uppenbarelse." Lili Boulanger uppmärksammades inte bara i Frankrike utan också i USA och Ryssland. Publiken flockades till hennes konserten och hon skrev kontrakt med det stora förlaget Ricordi som gav henne en stadig årsinkomst.

D'un soir triste ("En sorgsen kväll") hör till hennes senare verk, mörk och gåtfull musik av egendomlig originalitet och skönhet. Här finns ett allvar och en mognad i uttrycket som förbluffar, med en personligt färgad harmonik och en suverän formkänsla där rytm, dynamik och orkestrering bildar en konstnärlig helhet som känns helt igenom äkta. D'un soir triste var hennes näst sista verk. Det sista, Pie Jesu, dikterade hon för sin berömda syster Nadia Boulanger, känd pedagog och musiker. Lili Boulanger avled kort därefter, 24 år gammal.

STEFAN NÄVERMYR

CLAUDE DEBUSSY (1862-1918)

HAVET

På havet från gryning till middagstid

Vågornas lek

Dialog mellan vind och hav

Claude Debussy, som vid 13 års ålder börjat studera piano och komposition vid Pariskonservatoriet, är etablerad som en både hatad och älskad tonsättare. Egensinnigt skapar han "sitt" tonspråk vad gäller harmonik, melodik, rytm och form som kommer att inspirera utvecklingen inom den europeiska konstmusiken långt in på 1900-talet.

Paris är en spännande kulturmetropol kring sekelskiftet 1900. De impressionistiska konstnärerna Monet, Renoir och Cézanne har redan varit verksamma några årtionden, symbolismens poeter Verlaine och Mallarmé likaså. Världsutställningarna i staden 1889 och 1890 är en rejäl kick för de franska tonsättarna med bland annat Fjärran Österntema och möte med den javanesiska gamelanmusiken. Både Debussy och Ravel får tonsättaruppdrag för den ryske impressarion Djaghilevs Ryska balett som kommer till Paris 1909. Stravinsky är dess ryske tonsättare, spännande inspiratör i ett helt nytt danskoncept där diktare, konstnärer, tonsättare, koreografer och dansare skapar allkonstverk där alla delar är lika viktiga.

Detta påverkar naturligtvis Debussy och Ravel. Man kan därför inte säga att den ene eller andre enbart influeras av impressionism, symbolism, panteism, expressionism eller orientalism. Renässans- och barockmusik får ett uppsving och jazzen gör sitt intåg i Europa.

"Tre symfoniska skisser" är Debussys blygsamma underrubrik till ett verk som snarare har symfonins proportioner i en dock helt nyskapande "debussyistisk" genomtänkt konstruktion. "Att skapa ordning genom frihet" var hans motto. Liksom i tidigare orkesterverk och i operan Pelléas och Mélisande frångår tonsättaren alla vedertagna regler för respektive genre. Teman förändras ständigt och ersätts av nya, lika kortlivade och ogripbara. Och den klassiska symfonins strängt formella byggstenar finns inte i Havet. Ändå är Debussy mycket noggrann i sitt komponerande, varje klanglig och dynamisk process är noga genomtänkt och går att analysera i minsta detalj. De tre satserna kompletterar varandra och bör spelas tillsammans. Liksom Ravel är Debussy också en personlig och framstående instrumentationsmästare som utnyttjar varje instruments särart i den intrikata orkesterväven.

Debussy påbörjade sin havsmusik i Bourgogne 1903 och avslutade den 1905 i engelska Eastbourne, vid havet. Det är lätt att se impressionisterna Turners eller Monets havsmålningar framför sig när man läser titeln Havet och dess beskrivande satsbeteckningar. Men här finns inget stillastående betraktande. Allt är känslor i ständig rörelse, i färger, skuggor och variationer framkallade av tonsättarens och våra egna stämningar och visioner. Det räcker så.

GUNILLA PETERSEN

Johannes Gustavsson

Dirigenten Johannes Gustavsson har samarbetat med flera av de ledande skandinaviska orkestrarna och operahusen, bland dem Helsingfors stadsorkester, Sveriges Radios symfoniorkester, Kungliga operan, Göteborgsoperan och Oslofilharmonin. Han är sedan 2015 chefsdirigent för Wermland Opera och sedan 2012 för Uleåborgs symfoniorkester i Finland. Han är även konstnärlig rådgivare för Nordiska kammarorkestern i Sundsvall och har tidigare haft ledande positioner hos Österbottens kammarorkester och Västerås sinfonietta.

Bland hans inspelningar finns Anders Eliassons Dubbelkonsert, Sinfonia per archi och Quo vadis med Sveriges Radios symfoniorkester, det senare verket också med Radiokören (cpo). Han har också

gjort inspelningar med Danska Radions symfoniorkester (Dacapo), Gävle symfoniorkester (Swedish Society), Islands symfoniorkester (Ondine), Uleåborgs symfoniorkester (Ondine) och Västerås sinfonietta (db productions) i musik av respektive C F E Horneman, Tobias Boström, Jón Nordal, Uuno Klami, Einar Englund, Brita Byström, Ylva Skog och Andrea Tarrodi. Sammanlagt har Johannes Gustavsson uruppfört fler än 50 verk av nordiska tonsättare.

Johannes Gustavsson har dirigerat Göteborgs Symfoniker vid åtskilliga tillfällen sedan 2005. Senast var 2016 då han ledde orkestern i Stenhammars Excelsior!, Nielsens andra symfoni och Griegs Piano-konsert med Håvard Gimse som solist.

Anders Paulsson

Saxofonisten Anders Paulsson (f 1961) har gjort världskarriär med sin sopransaxofon och är sannolikt den förste musikern med en solistkarriär på detta i klassiska sammanhang sällsynta instrument. Sedan debuten i Carnegie Hall 1992 har Anders Paulsson framträtt som solist i 25 länder och uruppfört verk av 50-talet tonsättare i bland annat Alice Tully Hall i New York, Berlinfilharmonin, Concertgebouw i Amsterdam och Wigmore Hall i London.

Han har framträtt som solist med Kungliga filharmonikerna, Sveriges Radios symfoniorkester och Sankt Petersburgs filharmoniker och har samarbetat med dirigenter som John Storgårds, Lü Jia, Okko Kamu, Johannes Gustavsson, Eva Ollikainen, Fabio Mastrangelo och Lan Shui.

Anders Paulssons bakgrund som klassiskt skolad musiker – utbildad vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, Conservatoire de Bordeaux och Manhattan School of Music i New York – kompletterad med en förkärlek för improvisation har gjort att han har haft förmånen att samarbeta med artister som Anne Sofie von Otter, Håkan Hagegård, Gunnar Idenstam, Alice Babs och The Real Group.

Han spelade för fredspristagaren Nelson Mandela 1993 och har framträtt i 17 minusgrader vid nyårsfirandet på Skansen och inför 55 000 åhörare på Yankee Stadium i New York. Han spelade också när Carl XVI Gustaf firades med en festkonsert på 60-årsdagen.

Anders Paulsson har gjort 22 inspelningar. Den senaste innehåller svenskakonserters för sopransaxofon av Rolf Martinsson, Sven-David Sandström och Anders Eliasson och hyllades av Gramophone. Anders Paulsson är också verksam som kompositör och var 2013-2014 Composer-in-Residence vid MIAGI Youth Symphony Orchestra i Sydafrika. Hans orkesterverk Kumulipo Reflections uruppfördes av Hawaiis symfoniorkester.

MS FREDAG 17 NOV KL 18.00
MS LÖRDAG 18 NOV KL 15.00

HAYDN SYMFONI NR 41 18 min
SCHUMANN CELLOKONSERT 25 min

PAUS

WEBERN LÅNGSAM SATS 10 min
HAYDN SYMFONI NR 96 "MIRAKLET" 21 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
CHRISTIAN ZACHARIAS dirigent
JULIAN STECKEL cello

Konsertmästare Per Enoksson

Introduktioner en timme före konserterna

JOSEPH HAYDN (1732-1809)
SYMFONI NR 41 C-DUR
Allegro con spirito
Un poco andante
Menuetto
Presto

Joseph Haydn kanske faktiskt skrev just 104 symfonier. De står ju där i herr Hobokens bokbumlingar från 1957 och 1971. Där finns hela Haydn räknad, ingalunda för första gången. Han försökte kolla själv – två gånger – hur mycket han åstadkommit på flitens vägar. Det gick så där. Andra gången hade han blivit för gammal. Mindes inte längre.

De som höll på med Haydnräkning på 1800- och 1900-talen hittade mycket som inte är av Haydn. Det finns betydligt fler falskskyltade symfonier än äkta. Förläggare sålde musik på Namnet. Eller så blev alltsammans ett enda stort virrvarr när horden av fattiga notkopister satt och gjorde extra stämmor "te sälje". Haydn själv dubbelsålde sin musik till höger och vänster trots att hans kontrakt sade att allt han skrev var furst Eszterhazys egendom. (En helt orealistisk bestämmelse.) Förresten fanns det ingen upphovsmannarätt. Köpt musik var köpt. Basta!

1770 (närmevärde): Haydn är 38 år. Han har arbetat åt familjen Eszterhazy sedan 1761. En uniformerad tjänare. Kapellmästare med ansvar för musiker och sångare. Han levererar och levererar ny musik utan att, veterligt, gå in i väggen. Slottsorkestern har vuxit till drygt 20 man. Symfoni nr 41 är en prunksymfoni för två trumpetare med en pukenist, två hornister, en flöjtist, två oboister, plus ett antal stråkare. Man firade antagligen någonting – i C dur – på något av släktens tre slott.

I Big Business London fanns Mr Forster. Han kunde senare annonsera:

"A favorite sinfonia for a grand orchestra as performed at the Professional and other Concerts, composed by Giuseppe Haydn..."

INGEMAR VON HEIJNE

Ges även i
Vara Konserthus
16 november kl 19.00

ROBERT SCHUMANN (1810-1856)
CELLOKONSERT A-MOLL OP 129
Nicht zu schnell
Langsam
Sehr lebhaft
(satserna spelas utan avbrott)

Robert Schumann hade bott i Dresden i fem år utan att få någon permanent ställning i stadens musikliv. När han därför lockades till en musikdirektörspost i Düsseldorf hade han inget emot att flytta dit. Han började sin anställning i augusti 1850 medan han var mitt uppe i ansträngande arbete med flera kompositioner och han märkte också de första symptomen på den mentalsjukdom som några år senare skulle bryta ut. Överansträngning var säkerligen en bidragande orsak.

Cellokonserten skrevs i febrig hastighet och var färdig efter 15 dagars arbete (10-24 oktober 1850). Men trots hastigheten handlade det inte om slarv, tvärtom, han har varit ovanligt noga och kritisk. Senare gick han tillbaka till verket för att ytterligare justera ett och annat – ännu två år senare gjorde han tillägg. Inte förrän i augusti 1854 hamnade musiken på förlaget men då befann sig tonsättaren redan på sjukhuset i Endenich. Han skulle aldrig få höra sin konsert.

Cellokonserten är tresatsig men i stället för pauser binder cellon ihop satserna med små övergångar. Yttersatserna är mycket virtuosa medan mellansatsen kan liknas vid en romans för cello med orkesterackompanjemang. Hålllet i bakgrunden – en av de vackraste satserna Schumann skrev. Schumann tänkte sig snarare verket som en "symfoni" med integrerad cellostämma.

Düsseldorf kunde nog ha blivit en bra bostadsort. Här skrev han också tredje och fjärde symfonierna. Men i april 1852 drabbades han av vad hustrun Clara kallade en "reumatisk attack" vilken utvecklades till den sinnessjukdom som gjorde att han i ren desperation kastade sig i floden den 20 februari 1854 och som framtog honom all skaparkraft under de sista två levnadsåren.

STIG JACOBSSON

”Vår kärlek lyfte oss till oändliga höjder och fyllde allt”

ANTON WEBERN (1883-1945)
LÅNGSAM SATS arr Markiz

Anton von Webern föds 1883 i Wien. Han musicerar snart med modern och två syskon. 15-åringen blir cellist i Klagenfurts orkesterförening.

”Människors likgiltighet är storartad. De har inget begrepp om vad det innebär att spela Beethoven IX... Ofta trodde jag att jag måste gråta – jag överdriver inte nu.”

Det blir studier i komposition och piano. ”Mina händer är ju så små och mitt svaga minne gör det svårt att spela utantill.”

Fadern vill att Anton ska studera något matnyttigt för att kunna ta över släktgodset Preglhof. ”Du mein Gott! Und die Kunst die mir alles ist!” Konsten, som betyder allt för mig!

1902 flyttar familjen till Wien. Musiköversvämning. Wagnerdyrkan, Liszt, Bruckner, Richard Strauss, Strindberg. Webern hör förstås Mahler dirigera. Han kan tjuvlyssna på den store musikern vid en eftersits när det diskuteras kontrapunkt: ”I det stycket är Naturen vår förebild. Så som den utvecklat Alltet från en urcell, via plantor djur och människor ända upp till Gud, på samma sätt ska vi i musiken utveckla ett stort tonbygge ur ett enda motiv, i vilket grodden till allting finns...”

Webern läser musikhistoria på universitetet och blir fascinerad av polyfonin hos Heinrich Isaac (död 1517). Han får rentav ge ut del två av dennes stora samling Choralis Constantinus i utgåvan Denkmäler der Tonkunst in Österreich. ”Doktor Antonius de Webern” blir han på fint papper.

Parallellt med allt detta komponerar han – ända sedan 15 års ålder. Sånger, pianomusik, stråckvar-

tetter och orkesterverk, som tondikten Im Sommerwind. Allt är opus noll.

Han förälskar sig i en kusin, Wilhelmine, och får med sig henne på en av sina många naturvandringar. Nu är det pingst 1905:

”Lysande blå himmel! Att vandra i väg mellan blomster med den älskade vid sin sida och känna sig sammanvuxen med allt, fri som lärkan däruppe, å vad härligt! Efter en regnskur spände regnbågen sitt fridfulla, färggranna band över landskapet. Hela dagen vandrade vi så mellan grön sådd och ängar, genom doftande skogar, förbi tysta byar och drömande möllor. Lysande sol överallt... När det blev mörkt grät himlen bitterligt men jag gick gatan fram med henne under en och samma skyddande mantel. Vår kärlek lyfte oss till oändliga höjder och fyllde allt. Två drukna själar!

Denna utgjutelse hänger samman med kompositionen Långsam sats för stråckkvartett från juli 1905. Webern var då redan elev hos Arnold Schönberg, tillsammans med Alban Berg och några till. Det finns utskrivna stämmor till satsen som kanske provspelades internt. Detta är stadigt tonal lyckomusik som inte vittnar om vad som var på gång. Men musikhistorien skulle just till att vända blad där i Wien.

Första offentliga framförandet dröjde till 1962 i Seattle. En kvartett från Washington University spelade. Det hade då gått 17 år sedan den 15 september 1945 då den plågade krigsflykten Webern (61 år) av misstag sköts ihjäl i Alperna av en skärnad amerikansk soldat.

INGEMAR VON HEIJNE

FRANZ JOSEPH HAYDN (1732-1809)
SYMFONI NR 96 D-DUR "MIRAKLET"
Adagio. Allegro
Andante
Menuet: Allegretto
Vivace

1791: Haydn är ledig från Eszterhazys eftersom furst Anton har dött och efterträdaren har avskedat orkestern. ”Den berömde” har lockats till London av violinisten och konsertorganisatören Salomon.

Orkestern är tre gånger större än hemmavid. Elfte mars spelar den det vi kallar symfoni nr 96. Morning Chronicle recenserar dagen därpå:

”Is it not wonderful that to souls capable of being touched by music, Haydn should be an object of homage, and even of idolatry; for like our own Shakespeare, he moves and governs the passions at his will...”

Det är alltså inte förvånande att Haydn – för musikupplevande själar – blir föremål för tillbedjan, ja till

och med avgudadyrkan, eftersom han, likt vår egen Shakespeare, rubbar och styr våra känslor som han behagar...

En annan tidning anmälde att symfonin allmänt ansågs vara ”a composition as pleasing as scientific” (kanske med innebörd att den vände sig till både ”musikälskare och kännare” som det hette på den tiden).

Så Haydn kunde skriva hem till sin älskarinna, sångerskan Luigia Polzelli: ”Io ho fatto un furore, con una nuova Sinfonia, loro hanno fatto replicare l'adagio...” *Succé för den nya symfonin: de begärde repris på andra satsen.* Även på menuetten enligt en annan tidning, men det hade Haydn vägrat efterkomma. Från sin plats vid klaveret. Symfonierna framfördes i London med ett slags dubbelkommando av konsertmästaren Salomon och Haydn. Den berömde gästen måste ju synas inför allt folket!

Men varifrån kommer namnet ”Miraklet”? Jo, det skulle ha trillat ned en ljuskrona i salen under framförandet utan att någon människa kommit till skada. Detta hände i själva verket några år senare med nr 102. En recensent tog den kraschen för en bagatell i de stora sammanhangen. När Haydn på riktigt gamla dar intervjuades i Wien mindes han inget mirakel alls.

Men visst är 96:an full av små ”inomvärldsliga” mirakler: mollsvängen redan i takt sju, de ihärdiga, drivande små lekarna med bara två grann-toner genom hela första satsen, den fnissigt förlängda generalpausen. Äventyren som drabbar andantet, den oemotståndliga oboetrallen i menuettens trio, finalens galopp över stock och sten.

”He moves and governs our passions at his will”

INGEMAR VON HEIJNE

Julian Steckel

"Kraft utan råhet, intelligens utan återhållsamhet, humor utan självbelåtenhet." (Süddeutsche Zeitung) Julian Steckel hyllas över världen för sina mästerliga tolkningar. Han framträder ofta med ledande orkestrar som Bayerska Radions symfoniorkester, Royal Philharmonic Orchestra, Gewandhausorkestern i Leipzig och St Petersburgs filharmoniker. Han har framträtt med eminenta dirigenter som Valery Gergiev, Sir Roger Norrington, Christopher Hogwood, Mario Venzago, Andrey Boreyko och Andrew Litton.

Vid sidan av sina solistuppträdanden ägnar Julian Steckel en stor del av sin tid åt kammarmusik. Han kan vid talrika tillfällen ses framträda med ledande musiker som violinisterna Janine Jansen, Christian Tetzlaff,

Vilde Frang, Antje Weithaas och Veronika Eberle samt pianisterna Menahem Pressler, Lars Vogt och Alexander Lonquich. Julian Steckel har tillsammans med pianisten Paul Rivinius givit ut en rad kritikerrosade inspelningar. Hans senaste cd med alla cellokonserter av C P E Bach med Stuttgarts kammarorkester gavs ut förra året.

Denna säsong framträder Julian Steckel för första gången med Göteborgs Symfoniker, Orchestre de Paris och Residentieorkestern i Haag. Han turnerar också i Italien med Camerata Bern samt framträder vid Luzernfestivalen, festspelen i Baden-Baden och i den nya Elbfilharmonin i Hamburg.

Christian Zacharias

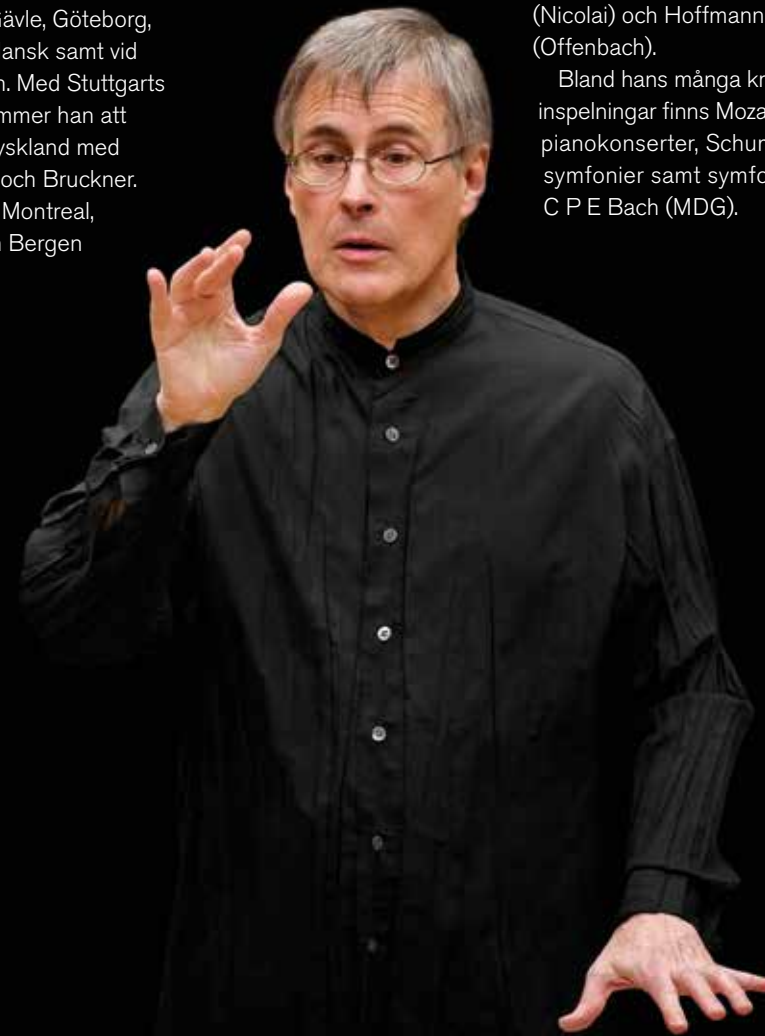
Med sin unika kombination av integritet, djupa musikaliska insikter och säker konstnärlig instinkt har Christian Zacharias skapat sig ett namn som en av världens ledande pianister och dirigenter, men också som en musikalisk tänkare. Han började som pianist och blev sedermera aktiv som dirigent. Hans internationella karriär tog fart efter ett flertal hyllade konserter med världsledande orkestrar, berömda dirigenter för att inte tala om de många utmärkelsen och inspelningarna.

2017-2018 tar Christian Zacharias över som förste gästdirigent för Madrids kör och orkester tre säsonger framöver. Ett av samarbetsprojekten är en Schumannfestival med framföranden av de fyra symfonierna och de stora solokonserterna. "Poesi utan ord – Schumanns musik" är ett centralt projekt i Christian Zacharias verksamhet med framföranden i Gävle, Göteborg, Bukarest och Gdansk samt vid Zermattfestivalen. Med Stuttgarts filharmoniker kommer han att göra en turné i Tyskland med musik av Mozart och Bruckner. Även konserter i Montreal, Porto, Bilbao och Bergen är planerade.

Som pianist kommer han bland annat att ge soloaftnar i Paris, Essen, Zürich och Lyon med musik av Haydn och Bach. Temat för hans pianoföreläsningar är "Haydns Skapelsen ur intet".

Christian Zacharias har varit chefsdirigent för Lausannes kammarorkester, förste gästdirigent hos Göteborgs Symfoniker och Artistic Partner hos St Paul Chamber Orchestra. Han samarbetar sedan tidigare regelbundet med Boston Symphony Orchestra, Basels kammarorkester, Konserthusorkestern i Berlin och Bambergers Symfoniker. Christian Zacharias är också en hängiven kammarmusiker och framträder med musiker som violinisterna Frank Peter Zimmermann och Baiba Skride samt Leipzigkvartetten. Som operadirigent har han lett uppsättningar av Titus mildhet och Figaros bröllop (Mozart), Muntra fruarna i Windsor (Nicolai) och Hoffmanns äventyr (Offenbach).

Bland hans många kritikerrosade inspelningar finns Mozarts samtliga pianokonserter, Schumanns symfonier samt symfonier av C P E Bach (MDG).

FREDAG 24 NOV KL 18.00
L S LÖRDAG 25 NOV KL 19.00

E.S.T. SYMPHONY

GÖTEBORGS SYMFONIKER
HANS EK dirigent
MARIUS NESET saxofon
MAGNUS BROO trumpet
JOHAN LINDSTRÖM pedal steel
HELGE LIEN piano
DAN BERGLUND bas
MAGNUS ÖSTRÖM trummor

Konsertmästare Sara Trobäck

Introduktion fredag kl 17.00

DAN BERGLUND
bas

MAGNUS ÖSTRÖM
trummor

MAGNUS BROO
trumpet

HELGE LIEN piano

MARIUS NESET
saxofon

JOHAN
LINDSTRÖM
pedal steel

En dag förändrades allt

Magnus Öström minns sin vän Esbjörn Svensson och hans drömmar om att låta trions musik leva vidare i det symfoniska.

– Det här borde vi göra med orkester! Det känns större på nåt sätt, som att jag hör orkestern där-bakom, eller vad tycker du?

– Ja, precis! Jag har samma känsla. Det kanske är dags nu att köra fullt ut...

Esbjörns källare, juni 2008

Det är förmiddag tidigt i juni 2008. Vi är samlade i Esbjörns källare för rep inför stundande USA-turné. Esbjörn har skrivit ett knippe nya låtar som vi kollar in. Allt är som vanligt. Esbjörn vid flygeln, står och sitter om vartannat, funderar, spelar lite, sen bort till DAT-bandaren för att kolla att allt hamnar på tape så han kan skissa vidare när vi har åkt hem.

Dan, sittande bakom basen, lugn men på tå inför de nya låtarna. Vill hitta in i de nya kompositionerna, vill allt.

Jag bakom trummorna, lyssnar, och lyssnar igen. Lyssnar när Esbjörn och Dan spelar igenom en låt, en passage. Brukar ofta göra så, låta dem hitta in i låten lite och sedan förhoppningsvis tillföra något som

lyfter låten ytterligare, ett groove, en färg, vad som helst för låten, musiken. Allt för musiken. Vi. Vi tre.

Hur trött eller irriterad, hur bekymrad eller nere man än var, så när vi var där, i musiken, så brann vi. Allt var nu. Nu, eller mer än nu. Allt runt omkring försvann. Så var det. Vare sig det var i källaren hos Esbjörn eller inför 5000 personer på nån festival ute i världen. Vi tre, nu. I musiken.

Allt var som vanligt.

Vi repade vidare och sedan blev det lunch, oftast på ett matställe i grannskapet eller så traskade vi iväg till sushirestaurangen i Kärrtorps centrum. Esbjörn älskade sushi. Vi pratade vidare om musiken och möjligheten att jobba mer med orkester.

Två oxar och en otålig vädur

Den spontana känsla som jag uttryckte till Esbjörn fanns även i honom. Kanske inte så konstigt att vi kände samma sak. Vi hade trots allt spelat ihop i mer än 30 år. Det var som om vi lärt oss prata ihop. Det var inte för inte som det kunde kännas rent telepatiskt att spela tillsammans. Senare också med Dan. Vi hann ändå med 15 år ihop som trio.

Efter en stund gick vi tillbaka. Dan och jag kände på oss när det var dags. Det var när Esbjörn började

skruva på sig lite och titta menande på våra kaffekoppar som han tyckte hade varit urdruckna alldeles för länge. Han, alltid otålig, framåt drivande, längtades tillbaka till pianot och kompositionerna som behövde all tid, all omsorg.

Dan och jag, gärna sittandes någon minut extra. Kanske behövde vi det för att kunna ge all energi till Esbjörns låtar, till musiken. Vi skämtade mycket om det, att Dan och jag var två oxar bakom en otålig vädur, vilket vi faktiskt var, men när vi väl spelade var vi nog mer tjurar än oxar. Och det förstod Esbjörn mer och mer genom åren och lät oss hållas med våra kaffekoppar.

Sen, ner i källaren igen. Ny energi, ny musik. Ny eld.

Ett par timmar senare tillbaka i verkligheten. Vi skiljdes åt för att ägna oss åt de vanliga pappasyslorna. Hämta på dagis, fritis, hem och laga mat.

Allt var som vanligt. Några dagar senare var Esbjörn borta. Inget var längre som vanligt.

Fem år senare

Det hade gått fem år. Fem år sen mitt sista samtal med Esbjörn. Om trion och nåt som lät större.

Vi hade redan gjort några försök med stråkorkester. Esbjörn hade skrivit några arr, Dan också ett par

stycken. På ett av dessa framträdanden var Hans Ek med och dirigerade. En ny bekantskap från Uppsala. Vi var i Istanbul. Vi hade otroligt kul och det kändes som att Hans hade samma inställning som vi, allt för musiken. Det kändes kul, spännande. Men kunde vi gå vidare till fullstor symfoniorkester?

2012 kontaktade vår manager Burkhard Hopper ett antal av de större festivalerna i Europa angående möjligheten och intresset för att framföra E.S.T.-musik med symfoniorkester.

Eftersom det var något som vi redan diskuterat med Esbjörn kändes det rätt att gå vidare med tanken.

Istanbul Jazz Festival kom tillbaka och tyckte det var en fantastisk idé och ville gärna vara med att förverkliga den. North Sea Jazz Festival i Rotterdam hakade på, vilket var väldigt roligt, men vi kände också att det vore fantastiskt att få börja resan i Sverige och Stockholm, i Konserthuset där vi kände oss hemma. Vi blev oerhört glada när Konserthuset också tyckte att det borde vara världspremiär på hemmaplan.

Han älskade det symfoniska

Den första ingivelsen var att fråga Hans Ek om han ville vara med att förverkliga vår dröm om att få Esbjörns och trions musik att leva vidare i den

klassiska – symfoniska – världen som vi visste att Esbjörn älskade. Vi blev väldigt glada när han sa ja!

Under de följande månaderna arbetade Hans intensivt med musiken och arrangemangen. Vi diskuterade och bollade lite idéer men Hans fick fria händer att ta sig an musiken, att hitta sin vinkel på den. Det blir oftast bäst på det sättet, att ge förtroende. Det blir också mer spännande för Dan och mig.

Att välja gästmusiker till ett sådant här projekt är både delikat och en ynnest. Det finns ju så oerhört många begåvade musikanter därute. Känslan är ju att vi vill bevara det lyriska och energin i trions musik men också tänja på vår egen uppfattning och bli överraskade. För Dans och min del har det också varit ett fantastiskt sätt att få träffa och spela med nya och helt briljanta musiker från hela världen.

Den norske pianisten Helge Lien är en förhållandevis ny bekantskap men en fantastisk sådan. Vi träffade honom första gången när vi uppförde detta program med Basels symfoniorkester i Stadtcasino Basel för två år sedan. Helge är en underbar pianist med ett lyriskt anslag i samma nordiska tradition som Esbjörn var en del av. Han har släppt ett flertal skivor i eget namn, bland annat med sin trio. Den senaste kom ut i år.

Marius Neset har varit med ett flertal gånger nu med E.S.T. Symphony vilket är otroligt kul. Han medverkar ju också på albumet med musiken. Om man är det minsta intresserad av jazz och dess utveckling

de senaste åren så borde Marius namn hamna högst på listan. En gudabenådad saxofonist som låter som om Jan Garbarek och Michael Brecker hade fått en arvtagare. Men mest låter han som sig själv, dessutom är Marius en fantastisk kompositör som man inte minst kan höra på hans senaste skiva Snowmelt där han samarbetar med London Sinfonietta. Downbeat har också valt ut honom som en av 25 musiker vilka kan komma att utforma framtidens jazz: "En av jazzens mest spännande artister och en formidabel kompositör som eftersträvar sann originalitet i sin musik."

Det senaste svenska bidraget till E.S.T. Symphony-familjen är trumpetaren Magnus Broo. Ska bli oerhört kul att åter få spela med Magnus. Han behöver väl knappast någon närmare presentation för den svenska publiken. Numera är han kanske mest känd för att vara en del av den enormt framgångsrika norska gruppen Atomic men någon kanske också minns bandet Jazzfurniture från mitten på 1990-talet där förutom trion också Per "Texas" Johansson, Fredrik Ljungkvist och Magnus Broo var medlemmar. Blir som sagt ett kärt återseende.

Väldigt roligt att Johan Lindström, Dans kompanjon från Tonbruket, är med igen. Med ett instrument som inte är helt självklart i vare sig jazz- eller den klassiska världen känns mötet mellan symfoniorkester och pedal steel väldigt intressant. Men det hade inte spelat så stor roll vilket instrument Johan än hade spelat. Han är en musikanter i ordets rätta bemärkelse. Johan medverkar också på albumet E.S.T. Symphony.

MAGNUS ÖSTRÖM

Esbjörn Svensson

Hans Ek

Genom sin förmåga att göra musiken giltig i vår tid, oavsett ursprung och genre, har Hans Ek skaffat sig en alldeles särskild ställning i svenskt musikliv. Det har lett till fruktbara samarbeten med artister som Laleh, Veronica Maggio, The Metropole Orchestra, Michael Nyman, Renéé Fleming och många fler. Sedan flera år är Hans Ek ansvarig för musiken vid Polarprisutdelningen. Hösten 2015 skapade han konserthyllningen Made by Björk på isländskans 50-årsdag i en produktion på Norrlandsoperan i Umeå, ett konsertprojekt som även gavs med Sveriges Radios symfoniorkester. 2016 ledde han Norrköpings symfoniorkester på Bråvalla i Dance Music Symphony,

klassiska versioner av elektronisk dansmusik och under 2016-2017 har han turnerat med konsertproduktionen Bowie in Berlin. Hans Ek har också arrangerat och dirigerat musiken till filmer som Låt den rätte komma in i regi av Tomas Alfredson, Susanne Biers Oscarbelönade Hämnden och den norska storfilmerna Kon-Tiki. Med sin ensemble Modern Fantazias arbetar han konsekvent med musik som betytt mycket för honom: i projektet Trans Europe Express tog han avstamp i den legendariska syntgruppen Kraftwerk och han har också gjort tonsättningsporträtt av Brian Eno och John Cage.

M S ONSDAG 29 NOV KL 19.30
M S TORSDAG 30 NOV KL 19.30
L S FREDAG 1 DEC KL 18.00

MAHLER SYMFONI NR 6 "DEN TRAGISKA" 1 tim 20 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
CHRISTOPH ESCHENBACH dirigent

Konsertmästare Per Enoksson & Sara Trobäck

Introduktioner en timme före konserterna
Konserten ges utan paus

GUSTAV MAHLER (1860-1911)
SYMFONI NR 6 A-MOLL "DEN TRAGISKA"
Allegro energico ma non troppo. Heftig, aber manig
Scherzo. Wuchtig
Andante moderato
Finale: Allegro moderato

När Gustav Mahler 1903 började skriva sin sjätte symfoni var han ännu mitt uppe i en lycklig period av sitt liv. Han var gift och hade två små flickor. Men finalens hammarslag slår sönder den trygga tillvaron. Han låter en jätteslägga slå. Tre år senare hade Mahler profetiskt nog själv drabbats av tre svåra slag: den äldsta dottern hade drabbats av scharlakansfeber och difteri och avlidit. Själv hade han avskedats från chefsposten vid Wienoperan. Dessutom hade han fått diagnosen obotligt hjärtfel. Det sistnämnda beskedet kom mera som en slump. Det var hustrun Alma som blivit så förkrossad över dotterns död att hon några dagar efter begravningen uppsökte en läkare. Mahler sade då halvt på skämt att han kanske också skulle behöva en undersökning. Man hittade då hans hjärtfel och det bekräftades senare vid ytterligare en undersökning i Wien. Överkänslig och skrockfull som han var tog han bort det tredje slaget i symfonins final – men idag lägger man ofta till det igen.

Den första satsen är optimistiskt ivrig. När han skissat det första temat kom han enligt Alma en dag ner från skogen och berättade att han försökt porträttera henne i det andra temat: "Om jag lyckats vet jag inte, men nu får du finna dig i det." De koskällor som klingar invaggar oss i såväl ett pastoralt lugn men också i barndomens drömmar.

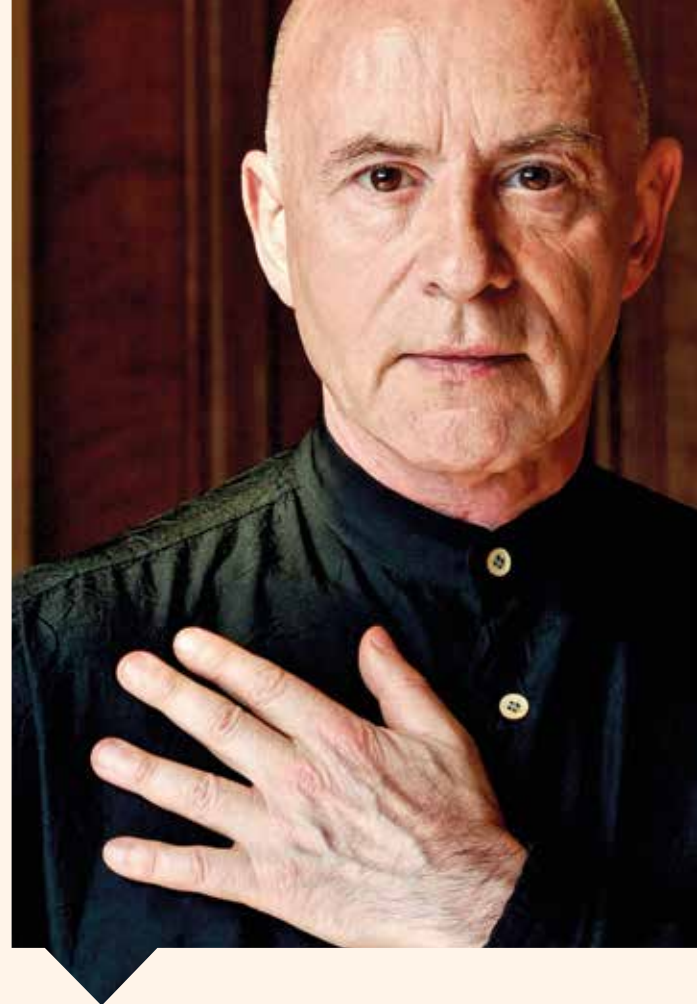
Andra satsen är ett vilt och mardrömslikt scherzo – men det tog lång tid och det behövdes många omarbetningar innan Mahler bestämde sig för att

scherzot skulle komma före det känslolösa, oskuldsfulla och pastoraliska andantet i vilket han skildrar två små barn som hoppar zick-zack i sanden. Efterhand blir barnarösterna allt mer sorgsna och dör bort. Det har på senare tid i fackpressen blommat upp en ny debatt om i vilken ordning dessa två satser ska spelas och man måste acceptera att olika dirigenter har olika uppfattning om det.

Det är den ödesmättade finalen som motiverar att man ibland kallat sexan för "Den tragiska". Det är inte bara den längsta satsen i någon av Mahlers nio fullbordade symfonier, det är också den mest gripande. Den bjuder på ett drama med häftiga tonartsbyten och därmed också skiftande stämningar. Här beskriver han sin egen undergång – eller som han senare valde att formulera sig, hans hjältes undergång. Alma minns: "Det är hjälten på vilken tre slag av ödet faller – det sista faller honom, som man faller ett träd. Sommaren var vacker, lugn och lycklig. Innan semestern var slut spelade han igenom hela sjätte symfonin för mig. Ännu en gång gick vi arm i arm upp till hans stuga i skogen, där inget kunde störa. Dessa tillfällen var alltid mycket högtidliga. Inget av hans verk kom så direkt från hjärtat som detta. Vi grät båda den dagen. Musiken och det den sa om grep oss djupt. Den sjätte symfonin är det mest personliga av hans verk, och profetiskt dessutom."

Symfonin fullbordades 1904 och tonsättaren ledde själv uruppförandet i Essen den 27 maj 1906.

STIG JACOBSSON

**Christoph
Eschenbach**

Redan som mycket ung studerade Christoph Eschenbach piano för professor Eliza Hansen i födelsestaden Breslau i dåvarande Tyskland (i dag Wrocław, Polen) och han vann också flera tävlingar. Sitt stora genombrott som pianist fick han efter att ha vunnit Clara Haskil-tävlingen i Luzern 1965. Han efterfrågades som solist av berömda konserthus och orkestrar över hela världen och mötte dirigenten George Szell som bjöd in honom att turnera med Clevelandorkestern. Vid samma tid inleddes ett storartat musikaliskt samarbete med Herbert von Karajan. Christoph Eschenbach genomgick framgångsrika studier i dirigering i Hamburg och inflytandet från hans två mentorer Szell och von Karajan utgjorde en naturlig väg in i en dirigentkarriär. Han började som dirigent 1972 och gjorde sin USA-debut 1975 med San Francisco Symphony Orchestra.

I dag är Christoph Eschenbach efterfrågad som gästdirigent av världens ledande orkestrar och operahus i städer som Wien, Berlin, Paris, London, Los Angeles, Boston, Shanghai och Milano samt prestige-

fyllda festivaler i Salzburg, Tanglewood, Ravinia, St Petersburg och Schleswig-Holstein. Han har varit chefsdirigent för Tonhalleorkestern i Zürich, Houston Symphony Orchestra, NDR-orkestern i Hamburg, Orchestre de Paris, Philadelphia Orchestra och National Orchestra of Washington. Som operadirigent har han lett uppsättningar vid Houston Opera, Covent Garden, Bayreuthfestivalen, Mariinskijteatern, Bastiljoperan och Metropolitan.

Bland hans många inspelningar finns orkestermusik av Tjajkovskij, Mahler, Saint-Saëns och Bartók med orkestrarna i Hamburg, Houston och Philadelphia samt musik av Berlioz, Bruckner, Ravel och Roussel (samtliga symfonier) med Orchestre de Paris. Han har även gjort flera inspelningar med London Philharmonic Orchestra. Hans inspelning av orkestermusik av Hindemith med NDR-orkestern i Hamburg och violinisten Midori erhöll en Grammy 2014. Som pianist har han spelat in Schuberts sångcykler Die schöne Müllerin, Schwanengesang och Die Winterreise med barytonsångaren Matthias Goerne (Harmonia Mundi).

ONSDAG 6 DEC KL 19.00

FINLAND 100 ÅR

WENNÄKOSKI FLOUNCE 5 min

SIBELIUS SYMFONI NR 1 40 min

PAUS

RAUTAVAARA PIANOKONSERT NR 3 "GIFT OF DREAMS" 27 min

SIBELIUS FINLANDIA 9 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER

DALIA STASEVSKA dirigent

OLLI MUSTONEN piano

TANJA KAITANIEMI ORRARYD presentatör

Konsertmästare Per Enoksson

LOTTA WENNÄKOSKI (f 1970)

FLOUNCE

Ibland är det titeln som leder de musikaliska idéerna i ett stycke under arbete. Det var mer eller mindre fallet med det korta orkesterstycket Flounce som komponerades våren 2017. Jag fascinerades av engelska ordet Flounce* och dess olika betydelser, både verbet och substantivet. Stycket kännetecknas i stort av de snabba rörelserna "non troppo serio", men det har också passager av spetsliknande ornamenteringar i en lättare och mer lyrisk stämning. Samma sorts dualitet är också närvarande i det sätt jag eftersträvar att kombinera en ofta energisk puls med (ibland okonventionella) klangidéer och en känsla av rymd i orkestreringen. Flounce beställdes av BBC Radio 3 och uruppfördes vid BBC Proms.

LOTTA WENNÄKOSKI

*"Rusa" respektive "volang".

Den finska tonsättaren Lotta Wennäkoski (f 1970) har uppmärksamats för flera av sina orkesterverk, senast Flounce som uruppfördes med stor framgång på Last Night of the Proms den 9 september av BBC Symphony Orchestra och Sakari Oramo. Tidigare har hon bland annat skrivit Verdigris, en nyckfull saga och hyllning till Sibelius med citat från En saga, som uruppfördes av Skotska kammarorkestern (2015), Jong (2013) för kammarorkester och jonglör, musi-

ken till den finska stumfilmen Amor omnia (2012), minioperan Lelele (2011), flöjtkonserten Soie (2009) samt scenverket N! (Woman's love and life, 2003). Hennes konsertdebut som orkestertonsättare skedde 2003 då Esa-Pekka Salonen uruppförde Sakara med Helsingfors stadsorkester. Lotta Wennäkoski var 2008-2010 en av de konstnärliga ledarna för Tamperebiennalen, 2010-2011 Composer in Residence hos Tapiola sinfonietta och 2017 konstnärlig planerare för Avantil-orkesterns sommarfestival. Kamarmusik av Lotta Wennäkoski finns utgiven på Culla d'aria (Alba Records) och orkestermusik samt flöjtkonserten Soie på Ondine med Finska Radions symfoniorkester.

JEAN SIBELIUS (1865-1957)

SYMFONI NR 1 E-MOLL OP 39

Andante ma non troppo. Allegro energico

Andante, ma non troppo lento

Scherzo: Allegro. Lento, ma non troppo. Allegro

Finale, quasi una fantasia: Andante. Allegro molto

Sibelius började arbeta på sin första symfoni i Berlin våren 1899 och han ledde själv urupförandet av en första version i Helsingfors den 26 april 1899. Den slutgiltiga versionen urupfördes i Helsingfors av Robert Kajanus den 1 juli 1900. Allra först hade Sibelius tänkt sig en "musikalisk dialog" med programmatiskt innehåll. Som motto skulle citeras den svenska folkvisan Det blåser kallt, kallt väder ifrån sjön, följt av en sats inspirerad av Heinrich Heines ord: "Den nordliga tallen drömmer om den sydliga palmen". Efter en sats kallad Vinterns berättelse var finalsatsen tänkt som en utläggning av Sibelius eget praktiskt taget sönderlästa exemplar av Juhani Ahos roman Panu från 1897, om slutstriden mellan heden och kristendom i Finland.

Att planerna ändrades berodde till stor del på den ryska tsarens februarimanifest våren 1899 med syfte att begränsa storfurstendömet Finlands självständighet. Sibelius bekämpade manifestet också i andra verk som Viktor Rydbergs Atenarnes sång, tänkt att uruppföras jämsides med den omarbetade symfonin på en planerad Europa-turné med Helsingfors stadsorkester våren och sommaren 1900 under Kajanus ledning. På denna turné hälsades Symfoni nr 1 som tonsättarens internationella genombrott i bland annat Stockholm, Köpenhamn, Hamburg, Berlin och delvis även i Paris.

Symfonin fortsätter att fascinera även en yngre finsk dirigentgeneration, vilket framgår av en enkät finska Sibelius-sällskapet gjort. Jukka-Pekka Saraste talar exempelvis om symfonins "väldiga översvallande

jag-tammefan-känsla" och Osmo Vänskä säger att "karlens hela vildhet och våldsamhet är med i musiken". För dirigenten Simon Parmet (1897-1969) var den en gång "full av brinnande kärlek till fosterlandet och flammande hat mot dess fiender". Parmet kallade den också Finlandias överjordiska motpart. Under arbetet upplevde Sibelius sig som en kärvare Tjajkovskij, kände sig också som "en berusad gud" inför Borodins första symfoni och jämförde den egna symfonin med Bruckners naturstämningar. För Sibelius gällde kampen inte bara den hotande nationella ofriheten utan också ett ställningstagande för eller emot symfonin som sådan, i ett läge där Debussy utdömde formen som förlegad.

I Stockholm beskrev kritikern Peterson-Berger första symfonins Sibelius som "en bruten, trasig bohemartad natur". Den gången gällde det i Sibelius fall för Beethoven-traditionen och mot Wagner och Liszt. I efterhand kan vi se hur Sibelius intuitivt gick sin väg rakt fram "som en syntes av europeisk tradition och finsknationella drag – med Sibelius personliga signum", för att citera Erik Tawaststjerna. Det var symfoniformen som i allt högre grad skulle bli hans styrka i takt med att förryskningssträvandena skärptes, närmast med införande av värnplikt i syfte att gradvis inlemma de finska trupperbanden i den ryska armén. Sibelius personlighet och musik blev i allt högre grad en samlande tillgång för den finska nationen. Axel Carpelan skrev till honom: "Ditt namn och din framgång är en uppehållande kraft för många."

ROLF HAGLUND

EINOJUHAN RAUTAVAARA (1928–2016)
PIANOKONSERT NR 3 "GIFT OF DREAMS"

Få tonsättare har varit lika framgångsrika som den nyligen bortgångne finske kompositören Einojuhani Rautavaara. Efter kompositionsstudier för Aare Merikanto vid Sibeliusakademien (diplom 1957) studerade han för bland andra Aaron Copland i USA med hjälp av ett stipendium från Koussevitzky Foundation. Mellan 1976 och 1990 var han professor i komposition vid Sibeliusakademien. Han tilldelades oräkneliga stipendier och priser och spelas numera över hela världen. På hans mycket rika opuslista hittar man alla typer av verk, från pianostycken och sånger via körer och kammarmusik till orkesterverk och operor. Speciellt framgångsrika har hans solokonsalter och symfonier blivit. Tredje pianokonserten komponerades 1998 och uruppfördes i augusti året därpå av Vladimir Ashkenazy med Helsingfors stadsorkester under en konsert i Tammerfors.

Så här berättar tonsättaren själv om sin tredje pianokonsert:

"När jag pratade med Vladimir Ashkenazy om att skriva en ny pianokonsert för honom, förstod jag att det var meningen att han önskade "ett måttbeställt" verk. Bland annat ville han att det skulle vara möjligt att spela pianosolot samtidigt som man leder orkestern. Så var det ju ofta för de tidiga klassicisterna, solisten var också dirigent. Detta ställer vissa specialkrav på kompositionen; alltför täta taktartsbyten skulle vara besvärliga att dirigera när man spelar. Där rytmiken behövde göras levande, fick man använda sig av 'mikrorytmik' inom den numeriska metriken, som fortsatte att löpa på samma sätt. När Ashkenazy på våren 1998 dirigerade min komposition Cantus Arcticus i Berlin och jag följde repetitionerna fick jag kontakt med denne store musikers uttryck, dess äkta öppenhet.

Återigen fick jag uppleva hur ett slags autogenesisskedde när kompositionen föddes; motiven och texturidéerna började växa och förvandlas organiskt. Den hymnliknande musiken som man hör precis i

början återkommer i ständigt skiftande, till och med dramatiska uttryck i de olika delarna, tills konsertens avslutning tar den till ett brett och högtidligt, men till sist tystnande slut.

Konsertens underrubrik "Gift of Dreams" kommer från ett självcitrat, motivet f-ess-dess-e som förekom för första gången i en sång som jag skrev 1978 till Baudelairens dikt "Le mort des pauvres". Ur den dikten fick jag orden "...le don des rêves..." (drömmarnas gåva). Motivet lämnade mig inte i fred, det hade en vilja att växa, förvandlas, återkomma i senare kompositioner, först i en stråkkvintett, sedan i en helt annan form i den tredje pianokonserten. Där förekommer det ofta obemärkt i början, som en del av en längre melodisk passage eller också "upp-och-ned", alltså med omvända intervall. Motivet behärskar det långsamma mittenpartiet från början till slut och i finalen kan det höras i olika variationer.

Konserten har en lyrisk öppning som snabbt stegras till ett patetiskt uttryck som till en början förvånade mig – hur glödande emotionellt denna musik ville utvecklas! Då hade jag en dröm där en flock med delfiner fanns med mig i en bassäng vid havet. Jag släppte ut dem alla i havet och snart såg jag hur de hoppade fröjdefullt i en lång rad långt ute på havet. Det stod alltså klart att det var rätt att släppa min musik lös i samma glädje."

STIG JACOBSSON

JEAN SIBELIUS (1865–1957)
FINLANDIA OP 26

Jean Sibelius komponerade "Musik till historiska tablåer arrangerade av Kaarlo Bergbom och med text av Eino Leino och Jalmari Finne för en festföreställning vid Pressens dagar den 4 november 1899", given på Svenska Teatern i Helsingfors. Officiellt gavs föreställningen för att stärka Pressens pensionsfond, men det var inte obekant för någon att detta egentligen var ett sätt att protestera mot att ett 20-tal finska tidningar under det senaste året förbjudits komma ut. Finland hade sedan 1809 varit annekterat av Ryssland och 1899 hade tsar Nikolaus II undertecknat det så kallade februarimanifestet som kraftigt inskränkte Finlands självstyre. En intensiv russifieringskampanj hade inletts i storfurstendömet Finland, och resulterat i en halv miljon underskrifter mot tsaren. Resultatet blev att censuren skärptes och tiderna hårdnade.

Under festföreställningen visades en rad tablåer som målade upp fosterländska episoder ur historien. Det var en sorts förtäckt kritik mot samtidens förhållanden som ingen kunde missförstå. Sibelius hade skrivit musikaliska vinjetter till alla tablåerna, och han dirigerade även orkestern. Den näst sista tablån utspelades "Under stora ofreden 1713-1721" och beskriver hur "kriget, frosten, hunger och köld hota dem alla med undergång", och dess musik hade en dunkel kraft som var typisk för dess upphovsman. Sibelius har i åtskilliga brev uttalat sitt oinskränkta stöd för frihetssträvandena. Den allra sista tablån kallades "Finland vaknar" och det blev en grand finale.

Det var dessa båda tablåer som med tiden slogs samman för att resultera i det geniala verk som kommit att kallas Finlandia men det var faktiskt inte Sibelius egen idé. En anonym person hade föreslagit att Sibelius skulle komponera en uvertyr med titeln Finlandia till Parisutställningen 1900, och Sibelius menade att han med materialet ur Pressens dagar

kunde nå det bästa tänkbara resultatet. Stycket uruppfördes i den form vi känner det i dag av Robert Kajanus den 2 juli 1900 i Helsingfors. Det har senare visat sig att idégivaren var baron Axel Carpelan som även senare kom att betyda mycket i Sibelius liv.

Finlandia ägde sprängstoff och musiken blev ett viktigt inslag i frihetskampen. Stycket var så laddat att det länge inte fick spelas under sin egen titel. När det spelades i Estland 1904 gick det under det neutrala namnet Impromptu, och även andra namn har förekommit. I dag är det en symbol för Finland, känd över hela världen. Det börjar med ett hot mot tsarregimen och i mollinledningen av den snabbare delen anar man frihetens ljus. När musiken övergår i dur växer den heroiska kampviljan. Därpå följer den berömda Finlandiahymnen, som senare frigjorts som körstycke, och där man känner folkets frihetslängtan och framtidstro. I den grandiosa finalen firas segern.

STIG JACOBSSON

Olli Mustonen

"Han ger sig hän med hela sin kropp i framförandet, varje gång... och med hela sin själ. Han är en pianospelets levande dröm, genom att ha sprängt den uttryckets begränsning som andra pianister inte ens vet existerar." (The Sunday Times)

Olli Mustonen intar en unik plats på dagens musikscen. Följande traditionen från stora mästare som Rachmaninov, Busoni och Enescu kombinerar Mustonen i sitt konstnärskap rollerna som kompositör, pianist och dirigent i en balans som är exceptionell. Inte sällan förenar han rollerna i fascinerande trippelframföranden. Det är hans djupa övertygelse att varje framträdande måste ha samma fräschör som det första framförandet så att publiken och artisten upplever tonsättaren som samtida och levande.

Bland orkestrar han framträtt med finns Chicago Symphony, Cleveland Orchestra, Concertgebouw-orkestern, Orchestre de Paris och de stora orkestrarna i London. Han har ett väl utvecklat samarbete med dirigenten Valery Gergiev och Mariinskijteaterns

orkester, London Symphony Orchestra samt Rotterdams och Münchens filharmoniker. En av Olli Mustonens viktigaste musikaliska samarbeten är med tonsättaren Rodion Sjtjedrin som tillägnat Olli Mustonen sin femte pianokonsert. Prokofjev har en särskild plats i Olli Mustonens hjärta. Han spelade nyligen de fem pianokonserterna med Hannu Lintu och Finska Radions symfoniorkester, verk som också spelades in och finns utgivna på Ondine. Olli Mustonen har också spelat Beethovens fem pianokonsalter med Melbourne Symphony och Bartóks tre pianokonsalter med BBC Scottish Symphony.

I sin roll som dirigent har Olli Mustonen bland annat samarbetat med Tyska kammarfilharmonin, NHK-orkestern i Tokyo, Royal Northern Sinfonia, Jerusalems symfoniker, Atlanta Symphony och Estlands Nationalorkester. Som tonsättare har Olli Mustonen skrivit två symfonier samt kammarmusikverk och 2017 var han Composer in Residence vid Davos-festivalen i Schweiz.

Dalia Stasevska

Finska Dalia Stasevskas karismatiska och dynamiska musikerskap har etablerat henne som en osedvanligt mångsidig dirigent. Bland aktuella engagemang finns samarbeten med Kungliga filharmonikerna, Deutsches Symphonie-Orchester Berlin och Philharmonia Orchestra. Förra året öppnade hon Helsingforsfestivalen med att dirigera både Helsingfors stadsorkester och Finska Radions symfoniorkester med beställningsverk av Magnus Lindberg och Lauri Porra. Denna säsong återvänder Dalia Stasevska till Oslofilharmonin och Trondheims symfoniorkester samt ger sina första konserter med Gürzenichorkestern i Köln, Sveriges Radios symfoniorkester och BBC National Orchestra of Wales.

Dalia Stasevska är också en hängiven operadirigent och hon återbesöker Finska Nationaloperan i höst för framföranden av Janáček's Den listiga lilla räven. Våren 2018 dirigerar hon Donizettis Lucia di Lammermoor på Den Norske Opera. Vid sidan av sin yrkesverksamhet som dirigent arbetar Dalia Stasevska gärna med unga musiker och hon grundade och är konstnärlig ledare för Kamarikesä-festivalen i Helsingfors. Hon växte upp i en finsk-ukrainsk familj med föräldrar verksamma som konstnärer och utbildades till violinist, altviolinist och kompositör vid konservatoriet i Tammerfors och Sibeliusakademin. Som dirigent har hon haft Jorma Panula, Leif Segerstam, Hannu Lintu, Jukka-Pekka Saraste, Susanna Mälkki, Mikko Franck och Sakari Oramo som lärare. Dalia Stasevska besökte Göteborg första gången i maj då hon dirigerade musik av Kodály, Stenhammar och Stravinsky.

KAMMARKONSERT Stenhammarsalen

HAYDN STRÅKKVARTETT NR 54 21 min

ANDRÉE STRÅKKVARTETT A-DUR 25 min

PAUS

C SCHUMANN TRE ROMANSER 10 min

BEETHOVEN STRÅKKVARTETT NR 10 "HARPKVARTETTEN" 30 min

VERTAVOKVARTETTEN

ØYVOR VOLLE & ANNABELLE MEARE violin

BERIT CARDAS viola

BJØRG LEWIS cello

JOSEPH HAYDN (1732-1809)

STRÅKKVARTETT B-DUR OP 71:1

Allegro

Adagio

Menuett: Allegretto

Finale. Vivace

Joseph Haydn gjorde mot slutet av sitt liv en ny, lysande karriär. Han hade i flera decennier varit anställd som hovtonsättare och kapellmästare hos furst Eszterhazy, men när denne avled stod Haydn utan inkomst. Men så engagerades han av konsertgivaren Johann Peter Salomon att resa till London 1791. Resan blev en verklig succé. Haydn älskades och han uppmärksammades på alla sätt av den musikälskande överklassen. Han fick till och med undervisa kungligheter. Han gjorde lycka med nyskrivna symfonier och stråkkvartetterna op 64. Inför ett nytt besök i den engelska huvudstaden ett par år senare hade han med sig sex nya kvartetter, utgivna som op 71 och 74. Han hade skrivit dem hemma i Wien och dedicerade dem till sin frimurarbroder greve Antoine d'Apponyi, vilken glatt betalade hundra dukater för att få ensamrätt till dem under ett år. För den summan kunde man köpa ett bra piano. Nu skulle de nya Apponyikvartetterna göra lycka i London.

Haydn gjorde sina största insatser inom musikens utveckling med symfonier och stråkkvartetter. Hans sista symfoni bär nr 104 och den sista stråkkvartetten är hans 83e. Han förvandlade stråkkvartetten från tidiga små konserter där förstaviolinerna nästan framträdde som solist, till verkliga kammarmusikverk där alla fyra musikerna är likvärdiga, och där vilken som helst av dem kunde bära melodin. Detta är utvecklat till fullkomlighet i kvartetterna op 71. Fem ackord i fortissimo sätter igång processen och

med det sista av dem har vi hamnat i B-dur, ett ackord som rymmer inte mindre än tio toner. Sedan spränger han nästan gränsen för kvartettformen med en symfonisk utveckling. Han experimenterar flitigt med formen. Andra temat är en variant av det första, men med den skillnaden att artikulationen är helt annorlunda. Det första är kantigt och torrt, det andra mjukt och uttrycksfullt, ackompanjerat av mjukt stigande skalor.

Adagiot har något av en italiensk siciliano över sig, känslösamt romantisk och med ovanligt många crescendon och diminuendon. De lägre instrumenten spelar mjukt och första violinen sjunker ner mot dem. Ett mumlande parti tar vid innan den första melodin återkommer och till slut försvinner musiken som i fjärran. I menuetten fascinerar man främst av de sofistikerade ekoeffekterna. De inledande sex takterna tas omedelbart om, men i helt olika harmonisering. Mot slutet har strukturen vänts, så att celloackompanjemanget ligger över melodin. Finalen är lika vital som första satsen och håller sig till en traditionell sonatform, men givetvis måste Haydn ändå göra något mera, och det är i form av synkoper och bordunbas som ger musiken en ungersk ton, som utmärkt passar till greve d'Apponyis ungerska härstamning. Båda levde i det österrikisk-ungerska imperiet. Överraskande avslutar Haydn sitt stormande verk i pianissimo. Haydns kvartetter är musik som man måste lyssna noga till.

STIG JACOBSSON

ELFRIDA ANDRÉE (1841 - 1929)

STRÅKKVARTETT A-DUR

Allegro

Andantino

Intermezzo

Allegro agitato

Få svenska tonsättare har varit så banbrytande som denna. Hon föddes i ett Sverige som saknade yttrandefrihet och allmän rösträtt. Hon blev Sveriges första domkyrkoorganist i en tid när de flesta klasser på musikkonservatoriet och även större delen av all utbildning var stängda för kvinnor. Det var Andrées far Andreas som skrev till kungs för att få en lagändring så att även kvinnor skulle kunna bli organister. Dessvärre blev det avslag. Som argument drog man till med ett Paulus-citat: "Kvinnan tige i församlingen". Ändå fick hon tjänsten bara 26 år gammal, tack vare att Göteborgs makthavare ville markera Göteborg som mer framstegsvänligt än Stockholm. Elfrida

Andrée gick upp på domkyrkans orgelläktare, drog ut samtliga registerdrag och brassade på för fulla bälgar. Sedan sa hon: "Där fick du, Paulus lille!" Elfrida Andrée var också den första svenska kvinna som skrev en symfoni. Professor emeritus Eva Öhrström är förmodligen landets främsta Andrée-expert och hennes bok om Andrée är en fröjd att läsa. Beskrivningarna från Andrées barndom är som att komma in i en ångande varm gemenskap. I ett uthus på gården kunde Visbys befolkning njuta av de bad läkaren Andreas Andrée ordinerade: varma bad, medicinska bad, stärkande, retande, uppmjukande bad och giktbad. Faktum är att Gotlands första kammarmusikförening (som fortfarande existerar) kombinerade intressena musiklyssning och bad!

Sin undervisning i komposition fick Andrée som privatist i Köpenhamn av Nils W Gade som räknades som Nordens störste komponist just då. Sin upproriska anda visade hon även när den samtida sångerskan Jenny Lind påstod att kvinnor har för små hjärnor för att skriva symfonisk musik. Då skrev Andrée sin andra symfoni.

Som tonsättare behärskar hon ett flödande, romantiskt tonspråk, har en härlig känsla för melodi och backar inte för de stora gesterna.

Hur upplysta vi än betraktar oss idag kom Sveriges andra kvinnliga domkyrkoorganist inte förrän 120 år senare och, såvitt jag vet, väntar vi fortfarande på den tredje.

KATARINA A KARLSSON

CLARA SCHUMANN (1819-1896)
TRE ROMANSER OP 22 arr för stråkkvartett
Andante molto
Allegretto: Mit zartem Vortrage
Leidenschaftlich schnell

Redan innan Clara Schumann föddes hade hennes pappa bestämt att hon skulle bli pianovirtuos. På så sätt skulle hon kunna bidra till familjens försörjning och även till faderns berömmelse som pedagog. Hans pedagogik var av det slag man i dag kanske skulle kalla "svart". Som sjuåring såg hennes dag ut så här: En timmes promenad mellan sex och sju på morgonen, tre timmar vid pianot varav en timme för lektion och två timmar för övning. Sin mamma, som flytt från det brutala hemmet ett par år tidigare, fick hon träffa mycket sällan. När hon väl tilläts hälsa på hade hon med sig ett brev med förmaningar från pappan:

"Madame! Jag sänder er det dyrbaraste som återstår i mitt liv. Säg inget, om möjligt, om vad som hänt. Vidare, ge barnet lite kakor och se till att ni inte tillåter någon olydnad. När hon övar, låt henne inte skynda på. Jag förväntar mig att mina önskningar ska bli rigoröst åtlödda, annars kommer ni att utsättas för min vrede.

Clara Schumann blev Europas kanske främsta konsertpianist och som sådan förutsattes hon också vara improvisatör. Därifrån till tonsättare var steget inte långt. Redan som 14-åring började hon komponera sin stora pianokonsert. Det senare giftermålet med Robert Schumann innebar en total brytning med fadern och fick henne också att praktiskt taget sluta komponera. Trots att Clara Schumann alltså slutade skriva musik tidigt finns mycket musik bevarad av hennes penna, vilket säger en hel del om hur disciplinerad hon var.

De tre romanserna, ursprungligen skrivna för piano och violin, skrev hon dock 1853, tre år innan maken Robert dog. Vid den tiden var han märkt av sin psykiska ohälsa. Man skulle kunna säga att förutom de åtta barnen, varav två dog tidigt, hade hon ytterligare ett barn att ta hand om: maken. Dels fick han inte störas när han komponerade, vilket innebar att den berömda pianisten inte fick öva, dels kunde han tidvis inte vara ensam.

I Clara Schumanns musik finns passion, lyrik och vackra linjer. Faktumet att hon inte började tala förrän hon började få pianolektioner vid fem års ålder säger en hel del om vad musiken var för henne: ett naturligare sätt att uttrycka sig på än ord. Men ett så hårt liv som hennes kostade på. Hon hade i bland problem

med sina händer och armar – fasansfullt för en pianist, givetvis. Den kloke läkaren ordinerade ett glas champagne till middagen.

Om jag skulle beskriva hennes musik med ett enda ord skulle det bli "utsökt". Hennes musikalitet är oändlig och mest har hon naturligtvis skrivit för sitt eget instrument piano. Många pianister har upptäckt detta och det finns gott om utgivningar att botanisera bland. Hennes känsla för melodi kommer verkligen till sin rätt på stråkinstrument, så att höra musiken för stråkkvartett är något att se fram emot!

KATARINA A KARLSSON

LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770-1827)
STRÄKKVARTETT NR 10 ESS-DUR OP 74
"HARPKVARTETTEN"
Poco adagio. Allegro
Adagio, ma non troppo
Presto. Piu presto quasi prestissimo
Allegretto con variazioni

Ludwig van Beethoven hade 1808 övertalats att stanna i Wien trots att han allvarligt övervägt möjligheten att slå sig ner i Kassel, ditlockad med hedrande villkor av Napoleons bror, kungen av Westfalen. Men ärkehertig Rudolph och furstarna Lobkowitz och Kinsky kom med ett motdrag i form av en förmånlig årsränta. Beethoven valde därför att stanna i Wien, men redan 1811 hade penningvärdet försämrats så katastrofalt att överenskommelsen blev föremål för rättslig prövning.

I alla fall blev det i Wien som Beethoven 1809 komponerade sin tionde stråkkvartett. Han hade nu lärt sig utveckla kvartettens uttrycksmöjligheter och givit alla instrumenten egna viktiga uppgifter. Sonatformens genomföringsdel har blivit den viktigaste episoden i satsen och där bearbetas materialet efter alltmer utvecklade och fördjupade principer. Men också codan har blivit en tummelplats för tematiskt arbete. Beethoven hade ju svårt att sätta punkt.

Ess-durkvartetten har fått sitt tillnamn "Harpkvartetten" av de pizzicatoarpeggion (det vill säga de ackord som spelas som på en harpa) som kastas från instrument till instrument särskilt i den första satsen. I andra satsen hittar man ett utvecklat spel med linjer, klanger och färger. Och så här långt följer Beethoven de vedertagna mönstren väl. Men scherzot är ett kolossalt presto med motiv som påminner om femte symfonin, och i finalen återställs den fridfulla stämningen med en enkel melodi som bildar grunden till en variationssats.

STIG JACOBSSON

Vertavokvartetten

1984 bildades Vertavokvartetten som i dag erkänns internationellt som en ledande stråkkvartett. Ensemblen har en egen konsertserie i Oslo och turnerar i Europa, Japan och USA. Bland konsertscener kvartetten framträtt på finns Concertgebouw i Amsterdam, Barbican och Kings Place i London samt den årliga Aldeburghfestivalen. Vertavokvartetten framträder också med framstående instrumentalister som pianisterna Jean-Yves Thibaudet, Leif Ove Andsnes,

Lambert Orkis och Stephen Kovacevich, trumpetaren Håkan Hardenberger, klarinettisterna Martin Fröst och Sabine Meyer samt violinisten Isabelle van Keulen. Kvartetten har uruppfört verk av tonsättare som Per Nörngård och Poul Ruders och gjort ett flertal uppmärksammade inspelningar, bland annat stråkkvartetter av Grieg och Debussy (Simax) som erhöll en Diapason d'Or.

TORSdag 14 DEC KL 19.30
M S FREDag 15 DEC KL 18.00
L S LÖRDag 16 DEC KL 15.00

HÄNDEL MESSIAS del 1
PAUS
HÄNDEL MESSIAS del 2-3
2 tim 20 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR
NATHALIE STUTZMANN dirigent
MALIN CHRISTENSSON sopran
KRISTINA HAMMARSTRÖM mezzosopran
BROR MAGNUS TØDENES tenor
LEON KOSAVIC baryton

Konsertmästare Sara Trobäck
Kormästare Alexander Einarsson

Introduktioner en timme före konserterna (ej lördag)

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL (1685-1759)
MESSIAS, ORATORIUM I TRE DELAR

"Antingen är ett oratorium en religiös akt eller också inte. Om det är en religiös akt frågar jag om teatern är templet att framföra det i, och om en skådespelartrupp är lämplig som Ordets tjänare, ty det är vad man gör den till.

I den judiska gudstjänsten var det endast leviterna som fick komma nära och sköta tabernaklets gudstjänst; ingen vanlig människa fick så mycket som snudda vid förbundsarken. Är gudstjänsten mindre helig nu? Vilken förolämpning måste det inte vara för en jude att höra Guds sanna och heliga namn sjungas – om inte på en lättfärdig melodi (förmodar jag, eftersom Mr Handel är kompositören) – men ändå sjungen av ett lag människor högst illa lämpade att handha en så högtidlig gudstjänst.

David sade: "Huru skulle vi kunna sjunga Herrens sång i främmande land?" Säkert skulle han ha funnit det ännu mycket egendomligare att höra den sjungen på teatern..."

Så stod det i en lång insändare, tryckt i London-tidningen Universal Spectator den 19 mars 1743. Den anonyme skribenten hade hört ryktas att Händel denna gång skulle presentera ett oratorium om Messias, vilket ju var etter värre; det hade kommit

märkliga rapporter från uruppförandet i Dublin ett år tidigare.

I London hade Händel rätt nyligen börjat ge oratorier på teatern. Det var en kommersiell verksamhet med engelska texter, som tagit över när hans italienska operor inte längre var lönsamma.

I Dublin hade han hållit till i en nybyggd musiklokal på Fiskegränd. Han kolliderade med ingen mindre än Jonathan Swift (Gullivers resor) som bestämde över sångarna i sin kyrka. De skulle minsann inte få samarbeta med några "songsters, fiddlers, pipers, trumpeters, drummers, and drum-majors", som han skrev; det var strax innan den gamle mannen gick in i mörker.

Dublin kunde förstås inte jämföras med London som var världens huvudstad när det gällde att göra pengar på musik, men visst fanns det en överklasspublik även där. Händel vågade sig på ett halvårs gästspel 1741-1742. Han hade med sig en storsångerska, signora Avolio, och han råkade dessutom på Mrs Cibber i Dublin, en sjungande skådespelerska som flytt från London och sin hiskelige lagvigde. (Det finns riktigt smaskiga rättegångsprotokoll att tillgå!)

Dessa båda damer hade han glädje av i sina oratorieserier "for that generous and polite Nation" – Händel beskrev irländarna så i en Dublin-rapport till Charles Jennens, mannen som ställt samman bibeltexterna till Messias:

"Signora Avolio gör stor lycka. Jag har lärt upp en ny tenor, mycket framgångsrik. De båda basarna och kontratenorerna är utmärkta, och de övriga körsångarna – som jag instruerar – sköter sig fint. Instrumentalisterna är förträffliga, eftersom Mr Dubourgh anför dem, och musiken klingar förträffligt i denna trevliga lokal. Allt detta, plus min goda hälsa stimulerar mig så att jag mödar mig på orgeln med extra framgång."

Händel ledde sina oratorier från en liten orgel. Mellan akterna kunde han begå orgelkonserter med några musikanter - eller soloimprovisationer. Man

föreställa sig icke horder av sångare (inklusive gosskorister – inga kvinnor!) och spelare.

Han hade skrivit Messias på 24 dagar (22 augusti till 14 september 1741). Noterna fanns förstås med bland all den övriga musiken i kappsäcken när han kom till Dublin, men han sparade på just det verket till april 1742. I tidningarna kunde man läsa:

"Förvaltarna för the Charitable Musical Society anholder att Damerna måtte komma utan krinolin i afton till Musick Hall på Fishamble Street. Herrar ombedes komma utan värja. Idag framföres Mr Händels nya stora oratorium, Messias."

Detta var nog en utmanande anhållan. Att synas offentligt utan värja kändes smått skamligt, och nog måste en riktig dam få breda ut sig ordentligt. Det var faktiskt just precis vad det handlade om. Lokalen rymde 600 normalt uppklädda lyssnare. Om man krympte dem gick det in 700, vilket var extra angeläget när det nu var en välgörenhetsställning. Det framgår i klartext av "recensionen" som inflöt i Dublin Journal den 17 april. Där står det att de bästa konstomare menade att det var ett fulländat stycke musik de hört och att Händel visat prov på mänsklig omtanke:

"Rätt skall vederfaras Mr Händel, i det att världen skall veta att han frikostigt skänkte förtjänsten av detta stora framförande att delas lika mellan Sällskapet för fångars frigivande, the Charitable Infirmary och Mercers sjukhus; de skall ständigt med tacksamhet minnas hans namn... Ungefär 700 personer kom, och inkomsten från denna nobla och fromma verksamhet uppgick till 400 pund, av vilka 127 pund tillfaller vart och ett av de värda sällskapen.

I dag är det naturligt att tro att Messias är ett färdigt verk. Så såg inte Händel och hans tid på "verkbegreppet". Det där som han komponerat på 24 dagar ändrade han i redan före första föreställningen. Det berodde bland annat på den märklige Mrs Cibber, tonsättaren Thomas Arnes syster, som visserligen kunde sjunga men som i första hand ändå var en

uppburen aktris. Det blev nödvändigt att jobba extra med henne:

"Hennes röst och hennes sätt mildrade hans irritation över hennes musikaliska brister" berättade doktor Burney i sin musikhistoria.

Händel transponerade också ned He Shall Feed His Flock och If God Be For Us till hennes röstläge.

Vi vet verkligen inte mycket om hur Händels sångare lät och hur de tolkade hans musik. Att röstidealen låg långt från dem i vårt sekel kan man visserligen lugnt utgå från men vad gjorde denna frejdade skådespelerska av nummer där det fanns plats att ta ut svängarna, till exempel I know that my Redeemer liveth? Det kan vi bara spekulera i...

Händels Messias måste vara ett av de första verk i musikhistorien som inte behövt "återuppväckas". Det finns en obruten linje framföranden som går tillbaka ända till Dublin 1742. Det blev rätt snart ett stort antal framföranden i London där han 1749 startade en lång serie välgörenhetskonsalter i regi av Thomas Coram och hans Foundling Hospital, ett slags Rädda Barnenskola i Bloomsbury utanför London. Där blev det många olika versioner genom åren beroende på vilka sångare han fick tag i. De blev förstås ännu fler när oratoriet – ganska snart – nådde kontinenten, bland dem Mozarts variant i Wien 1789. Ett särskilt kapitel utgörs av "monsterframföranden" för hundratals sångare och musikanter. Det första av dem ägde rum 1784 i ett ombyggt Westminster Abbey när man i nationell yra menade att man firade hundraåringen Händel (i själva verket född 1685). Under 1800-talet blev det tradition att "samla massorna kring verket".

Sedan dess har det säkert slagits världsrekord ett antal gånger... Sist och slutligen: det har funnits lika många Messias som det funnits sångare, musiker och lyssnare – i 264 år.

INGEMAR VON HEIJNE

Nathalie Stutzmann

"Nathalie är äkta vara. Så mycket kärlek, intensitet och pur teknik. Vi behöver fler dirigenter som hon." (Sir Simon Rattle)

Nathalie Stutzmann betraktas som en av de mest framstående musikpersonligheterna i vår tid med parallella karriärer som sångerska och dirigent. Hon är förste gästdirigent för RTE National Symphony Orchestra i Irland och Associate Artist hos São Paulos statliga symfoniorkester i Brasilien. Bland orkestrar hon nyligen dirigerat finns London Philharmonic Orchestra, Philadelphia Orchestra, Rotterdams filharmoniker, National Symphony Orchestra i Washington och Saito Kinen Orchestra i Japan. Bland kommande engagemang finns konserter med San Francisco Symphony Orchestra, Houston Symphony, Franska Radions filharmoniker och Royal Scottish National Orchestra. Tidigare i år dirigerade Nathalie Stutzmann Wagners Tannhäuser i Monte Carlo med stor framgång och 2018 har hon bjudits in att leda Boitos Mefistofeles vid den berömda operafestivalen Les Chorégies d'Orange.

Som sångerska kommer hon denna säsong bland annat att sjunga Brahms Altrapsodi med São Paulos statliga symfoniorkester och Marin Alsop samt Beethovens nionde symfoni med Iván Fischer och Konzerthaus-Orchester Berlin. Nathalie Stutzmann har hyllats för sina Mahler-tolkningar och tidigare har hon bland annat sjungit andra symfonin och Rückert-Lieder med National Symphony Orchestra och Christoph Eschenbach samt tredje symfonin vid Verbier-festivalen med Michael Tilson Thomas. Nathalie Stutzmann framträder också regelbundet med pianisten Inger Södergren och sin egen kammarorkester Orfeo 55 med hemvist på Nationaloperan i Montpellier. Nathalie Stutzmann har gjort ett flertal inspelningar och i höst kommer ett album med italienska arior, Quella fiamma (Warner Classics/Erato), med Orfeo 55. Hon har också sjungit orkestersånger av Sjostakovitj på en inspelning med Göteborgs Symfoniker och Neeme Järvi (DG).

Göteborgs Symfoniska Kör

Göteborgs Symfoniska Kör firar i år sitt 100-årsjubileum. Kören grundades 1917 av Elsa Stenhammar tillsammans med orkesterföreningens ordförande Peter Lamberg. Den 8 december 1917 debuterade kören i Beethovens Körfantasi med Wilhelm Stenhammar som solist vid flygeln. En del körmedlemmar har gedigna musikutbildningar medan andra har tagit

privata sånglektioner. En sak har de dock gemensamt: stor körvana. Göteborgs Symfoniska Kör är en ideell förening som är knuten till Göteborgs Symfoniker. Kören medverkar i konserter och föreställningar i såväl orkesterns som i egen regi. Kören repeterar regelbundet med kormästare Alexander Einarsson och Symfonikernas pianist Erik Risberg.

Alexander Einarsson

Sedan 2015 är Alexander Einarsson kormästare för Göteborgs Symfoniska Kör. Han är utbildad organist och har solistexamen i kördirigering från det Kongelige Danske Musikkonservatorium. Han har också ägnat sig åt studier i Paris för Laurence Equilbey och Denis Rouger samt deltagit i mästarklasser och kurser för dirigenter som Michael Gläser, Stefan Parkman, Stephen Cleobury och Helmut Rilling. Som dirigent har Alexander Einarsson bland annat arbetat med Uppsala akademiska kör, Lunds vokalsemblem, Ars Nova Copenhagen, Gächinger Kantorei Stuttgart, Malmö kammarkör, Malmö symfoniorkester, Malmö barockorkester och Malmö sinfonietta. Vid Grand Prix-tävlingarna i körsång i Tours, Frankrike, fick Alexander Einarsson festivalens dirigentpris 2015.

Malin Christensson

Sopranen Malin Christensson har prisats för sin klara, höga röst och en melodisk rörlighet som är särskilt framträdande i hennes koloraturer. Bland aktuella engagemang kan nämnas Susanna i Mozarts Figaros bröllop med Los Angeles Philharmonic dirigerad av Gustavo Dudamel, Zerlina i Mozarts Don Giovanni på Houston Grand Opera och Helsingforsfestivalen, Bachs Juloratorium med Gewandhausorkestern ledd av Trevor Pinnock, Bachs Matteuspassion med Philadelphia Orchestra och Yannick Nézet-Séguin, Mozarts c-mollmässa med City of Birmingham Symphony Orchestra och Andris Nelsons samt Beethovens nionde symfoni med Sveriges Radios symfoniorkester och Herbert Blomstedt.

Särskilda höjdpunkter inom opera i övrigt är Barbarina i Figaros bröllop vid Salzburgfestivalen, Susanna i Aix-en-Provence och i Santiago di Chile, Sophie i Massenets Werther i Baden-Baden, Miss Wordsworth i Brittens Albert Herring på Glyndebourneoperan, Marcellina i Beethovens Fidelio vid Beethovenfestivalen i Warszawa, Blomsterflicka i Wagners Parsifal på Covent Garden, Drusilla i Monteverdis Poppeas Kröning på Drottningholms Slottsteater och Papagena i Trollflöjten i Montpellier och Wien.

Malin Christensson har också framträtt vid BBC Proms med London Symphony Orchestra och Daniel Harding, BBC Symphony Orchestra och Jiri Belohlávek samt Orchestra of the Age of Enlightenment och René Jacobs, Bernard Labadie respektive Gustav Leonhardt. Vidare kan nämnas engagemang för Philharmonia Orchestra och John Wilson, Gävle Symfoniorkester och Thomas Søndergård, Royal Scottish National Orchestra och Stéphane Denève samt Scottish Chamber Orchestra och Robin Ticciati.

Malin Christensson samarbetar också med pianisterna Simon Lepper, Malcolm Martineau och Roger Vignoles och framträder med romanskonsorter i Wigmore Hall i London, Laeiszhalle i Hamburg, Tonhalle i Zürich samt vid Baths Mozartfestival och Oxford Lieder Festival.

Kristina Hammarström

Mezzosopranen Kristina Hammarström framträder ofta på operahus som La Scala, Staatsoper Wien, Theater an der Wien, Paris Nationalopera, Théâtre des Champs Elysées, La Monnaie, Nederländska Nationaloperan, Staatsoper Berlin, Kungliga operan samt festivaler som Aix-en-Provence och Innsbrucker Festwochen.

Bland hennes operaroller finns Charlotte i Werther (Massenet), Octavian i Rosenkavaljeren (Richard Strauss), Rosina i Barberaren i Sevilla (Rossini), Marguerite i Fausts fördörelse (Berlioz) samt ett flertal roller i operor av Mozart, Händel och Vivaldi. Kristina Hammarström har samarbetat med dirigenter som Herbert Blomstedt, William Christie, Jesús López Cobos, Alan Curtis, Marc Minkowski, Alan Gilbert, Emmanuelle Haïm, Philippe Herreweghe, René Jacobs och Yannick Nézet-Séguin.

Hon är också efterfrågad som konsertsångare och framträder i i konserthus och på festivaler i Europa och Asien. Hennes repertoar inkluderar Berlioz Sommarnätter, Mahlers Kindertotenlieder, Lieder eines fahrenden Gesellen, Des Knaben Wunderhorn och Das Lied von der Erde, Brahms Altrapsodi, Elgars Sea Pictures, Beethovens Symfoni nr 9 och Missa solemnitas samt en rad mässor och oratorier.

Bland hennes många inspelningar finns Händels Giulio Cesare och Alessandro Severo, Mozarts Idomeneo och Requiem, Bachs Juloratorium och Händels Messias.

Bror Magnus Tødenes

Den norske tenoren Bror Magnus Tødenes, född 1993, är en av de största naturbegåvningar som kommit fram bland sångare i Norden de senaste decennierna. Han har redan spelat in ett album som belönats med Spellemanpriset och framträtt vid påsk- och sommarfestivalerna i Salzburg.

Bror Magnus Tødenes inledde sin musikerbana som pianist och gick över till elgitarr innan hans utomordentliga röst upptäcktes. Han studerade vid musikinstitutet i Trondheim och senare i Santa Cecilia-akademien i Rom, för Elizabeth Norberg-Schulz. Bror Magnus Tødenes har haft flera framgångar i internationella tävlingar. 2015 vann han både förstapriset och publikens pris vid Renata Tebaldi-tävlingen och samma år bjöds han in till det prestigefyllda "Unga artister-programmet" vid Salzburgs påskfestival. 2016 återvände han till Salzburg i rollen som Rodrigo i Verdis Otello med Christian Thielemann som dirigent.

Förra säsongen var Bror Magnus Tødenes solist med Oslofilharmonin, Trondheims symfoniorkester och Stavangers symfoniorkester. Han framträdde också vid Festspelen i Bergen och vid operafestivalen i Köpenhamn 2016 där han var en av de utvalda artisterna och deltog i öppningskonserten. Han hade också rollen som Styrman i Det Kongelige Kapels konsertanta framförande av Wagners Den flygande holländaren med Jun Märkl som dirigent. Denna säsong är han stipendiat vid Wiens statsopera.

Leon Kosavic

Barytonsångaren Leon Kosavic tog sin masterexamen i Zagreb och deltar i Drottning Elisabeth-utbildningen i Belgien med José van Dam som handledare. 2011 erhöll Leon Kosavic förstapriset vid Kroatiens nationella tävling för studenter och debuterade som Moralès i Bizets Carmen i en produktion vid landets musikaliska akademi. Samma år blev han medlem i ensemblen vid Kroatiens Nationalteater där han bland annat sjungit Papageno i Mozarts Trollflöjten samt Masetto och senare titelrollen i samme tonsättares Don Giovanni.

Leon Kosavic har även sjungit i Bachs Johannespassion i Finland, medverkat vid en galakonsert i Dubrovnik samt framträtt som Dottore Malatesta i Donizettis Don Pasquale på Finska Nationaloperan. På senare tid har Leon Kosavic framträtt med Kroatiska radio- och tv-orkestern samt sjungit i Mozarts c-mollmässa med Bergens filharmoniker och dirigenten Nathalie Stutzmann. Han har även framträtt med Royal Liverpool Philharmonic Orchestra i Bachs Matteuspassion med Nathalie Stutzmann. Bland kommande engagemang finns Don Giovanni i Stuttgart, Figaros bröllop i Liège och konserter med Nathalie Stutzmann i Oslo och Dublin.

Tidigare framföranden

Intresserad av att se vilka artister, dirigenter och verk som förekommit i Göteborgs Symfonikers historia? Hela arkivet finns tillgängligt på: gso.se/historik

Här finns till exempel alla konserter med Göteborgs Symfoniska Kör. Vilket verk framförde kören den 10 december 1987? Första rätta svaret belönas med en cd. Mejla till podiet@gso.se.

Kungliga hedersgäster

Kronprinsessparet Victoria och Daniel är med och firar Göteborgs Symfoniska Körs 100-årsjubileum vid konserten i Göteborgs Konserthus den 8 december – på dagen 100 år efter körens allra första konsert. Vid det tillfället 1917 hedrade dåvarande Kronprinsparet Gustaf Adolf och Margret kören med sin närvaro på Konserthuset på Heden. Cirkeln sluts.

Läs mer om kören och jubiléet i artikeln på sid 16.

STORA SALEN
FREDAG 8 DECEMBER KL 18.00

Hos oss kan du äta med gott samvete

Konserthusets restaurang är sedan tidigare Svanenmärkt och från och med årsskiftet också KRAV-certifierad. Det innebär att verksamheten bedrivs med tanke på miljöns bästa. Inga av restaurangens fisk- och skaldjursrätter innehåller rödlistade arter och både mat och vin är ekologiska i så stor utsträckning som möjligt. KRAV-märket är Sveriges mest kända miljömärkning för mat, uppbyggd på ekologisk grund med särskilt höga krav på djuromsorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan. Detta gör sammantaget att alla miljömedvetna gäster kan känna sig trygga och bekväma vid ett besök hos oss. Och att maten smakar förträffligt är alltid vårt främsta mål!

BOKA BORD
031-726 53 00 OCH GSO.SE

Vi som gillar klassisk musik ❤️

Det är namnet på en nystartad facebookgrupp där man kan dela med sig av upplevelser och tipsa om allt som har med klassisk musik att göra. Det är bara att gå med och suga åt sig allt spännande, intressant och dråpligt som faktiskt händer i den klassiska världen. Här finns nybörjare, besserwissrar, musiker i Göteborgs Symfoniker – helt enkelt alla som gillar klassisk musik.

FINLANDIA I NATIONENS INTRESSE

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO GETTY IMAGES

Jean Sibelius

Det är med stolthet och glädje vårt grannland Finland firar 100-årsdagen av sin självständighetsförklaring den 6 december. Sverige och Finland har under århundradena delat historia i allt från krig och maktövertagande till solidariska aktioner och politiska samarbeten. Tillsammans med finska generalkonsulatet i Göteborg kommer Göteborgs Symfoniker att hylla minnet av Finlands 100-åriga historia som självständig stat med finsk musik som speglar delar av landets kulturella utveckling. Sibelius är förstås ett givet inslag i detta program, och i synnerhet hans orkesterstycke Finlandia. Symfonikernas genuina Sibelius-tradition – han är den tredje mest spelade tonsättaren efter Mozart och Beethoven i orkestrens historia – är betryggande vid framförandet av Finlandia, denna viktiga, musikaliska manifestation i Finlands kamp för frihet.

Det hela började 1899. Finland var ett storfurstendöme under Ryssland och i februari utgav tsar Nikolaj II ett manifest som inskränkte Finlands rätt att stifta lagar i viktiga frågor. Protester ekade och namnunderskrifter mot tsarens beslut samlades in – sammanlagt en halv miljon. Samtidigt ställdes pressen under hårdare censur och flera tidningar tvingades till nedläggning. Sibelius och hans vänner betraktade det hela med sorgsen blick: "Leve detta arma, arma folk." I november 1899 arrangerades en tillställning med tablåer och musik till stöd för "pressens pensionsfond". I själva verket var det en moralisk och finansiell stödaktion till förmån för tidningsarbetare som inte fick skriva sanningen och hade svårt att klara sig när deras verksamhet inskränktes. Sibelius skrev fler musikstycken och finaltablån med titeln Finland vaknar ackompanjerades av den musik vi i dag känner som Finlandia. Den mäktiga musiken och den fängslande tablån hade stark effekt – ett uttryck för strävandet efter självständighet som skulle sprida sig i de finska folklagren.

Året därpå byggde Finland en egen paviljong vid världsutställningen i Paris – konst, arkitektur och musik. Där skulle Sibelius stycke också spelas men det hade ännu inte fått en egentlig titel. Idén till den kom från Sibelius vän och mecenat Axel Carpelan som mindes att Ryssland vid världsutställningen 1889 framfört Anton Rubinssteins orkesterstycke Russia. "Så då borde väl er uvertyr heta Finlandia, inte sant?" Men en så tydlig markering kunde uppfattas som en ren provokation i Paris där stycket i stället framfördes som La Patrie (Faderlandet).

Inför konserterna i Paris genomfördes en turné med Helsingfors stadsorkester genom Skandinavien, Tyskland, Holland och Belgien där Finlandia presenterades för den europeiska publiken – med skilda titlar. I Helsingfors och Köpenhamn som Suomi, i Stockholm och Kristiania som Finlandia och i övriga länder som Vaterland eller La Patrie. Konserten på Hasselbacken i Stockholm blev något av en publikdemonstration för Finland. Efter framförandena av Finlandia och Alla marcia dånade ropen: "Leve Finland! Leve våra bröder finnarna!"

Också konserterna i det kritiskt viktiga Berlin blev en landvinning för Sibelius och hans musik: "Mina stycken hade en storartad, alldeles kolossal framgång." Finlandia hade därmed klingat ut i stora delar av ett Europa vars intellektuella redan tidigare hade lämnat skrivelser för Finlands sak till tsar Nikolaj II.

I Paris var omständigheterna inte de bästa då många fransmän efter nationaldagen den 14 juli åkt på semester: "Alla parisare är för närvarande borta att bada" skrev Sibelius i ett

*Ovan: Finska paviljongen i Paris.
Nedan: vykort över världsutställningen
i Paris 1900.*

brev hem. Den ståtliga Trocadérosalen var halvtom vid konserten den 30 juli men viktiga personer var på plats: Frankrikes kulturminister samt den ryske utställningsgeneralen furst Tenischeff – en misstänksam man som krävde att det skulle stå Section russe vid ingången till den finska paviljongen (fast det fanns också en skylt med "Finlande" som sattes upp när inga dignitärer var på plats). Att Sibelius musik spelades på världsutställningen med utställare och besökare från hela världen var ett exponeringstillfälle utöver allt annat. Publiken var på strålände humör och applåderade av alla krafter. Sibelius skriver: "Musiken anslög mycket, framförallt La Patrie. Den har fått mycket beröm i Le Figaro."

Finlandia hade gjort ett starkt intryck med sin kraftfulla musikaliska gestaltning och sitt underliggande politiska budskap – som skulle spridas internationellt bland ledande orkestrar de kommande decennierna. Första gången Göteborgs Symfoniker framförde Finlandia var den 31 januari 1915 med Hjalmar Meissner som dirigent. Recensenten i Göteborgs Aftonblad var tagen av framförandet: "Det är sitt älskade fosterlands hårda öden den finske mästaren här har målat. Dystert och tungt vältrar sig sorgen och olyckan in över landet. Våldet och tyranniet synes vinna seger. Men då börja stridstrumpeterna smattra. Hela folket reser sig som en man. Med ny, oöfvervinnelig kraft bjuda männen öfvermakten motstånd under det kvinnorna i de lugna hemmen – en melodi af obeskriflig innerlighet – bedja för deras seger." Under de drygt 100 åren har Göteborgs Symfoniker spelat Finlandia sammanlagt 94 gånger.

Revolutionsförsök, svält, konflikter och världskrig präglade världen under 1900-talets första årtionden. Tyskland i krig med Ryssland och finländarna inklämda däremellan med fasan att tvingas välja sida. Finlands kamp för självständighet kolliderade med kriget och starka politiska motsättningar mellan vänster- respektive högerkrafter. Efter den ryska revolutionen i oktober 1917 var det politiska läget ytterst instabilt men

högermajoriteten förklarade Finland självständigt den 6 december 1917. Sibelius nämner märkligt nog ingenting om detta i sin dagbok – han var upptagen med sina "symfoniska uppslag".

Konflikterna mellan de sovjetvänliga röda och de tyskallierade vita intensifierades de kommande veckorna och ledde tragiskt till inbördeskrig i slutet av januari 1918. I april hade tyska trupper landstigit i Hangö och börjat närma sig Helsingfors. Sibelius skriver i sin dagbok: "Kanondunder från Alberga. Luftskepp nedkastade proklamationer. Gevärsskott mot folkhopar. Trots allt i en förhoppningsfull stämning. En man plockade upp ett flygblad från gatan, kisade mot himlen och pekade på flygplanet eller zeppelinaren: "Där sitter kejsaren och spanar efter nya bundsförvanter.""

När de vita besegrat de röda och inbördeskriget avslutats den 15 maj var Finland ett sargat och sårat land som hade förlorat ett otal människoliv. Sorgen var enorm. Men både då och senare kom Finlandia att stå som ett enande musikstycke för den nya nationens befolkning – en symbol för de rötter och den frihetssträvan så många delade, och ett hopp för framtiden. Sibelius visade tillförsikt och skrev om den unga republiken: "Jag tror på en stor framtid för Finland och ser den framför mig. Jag är glad över att ha fått vara med."

När Sibelius avled 1957 rördes hela Finland. Författaren Erik Tawaststjerna har beskrivit den gripande begravningsceremonin: "Sibelius stoft hämtades från Ainola till Helsingfors. På kvällen defilerade 17 000 människor i tre timmars tid genom kyrkan och tog farväl av den tonsättare, vars sånger oupplösligt hörde samman med deras julfirande alltsedan barndomen och vars tondikt Finlandia hade klingat lika väl i fosterlandets yttersta nöd som i dess lyckostunder."

STORA SALEN
ONSDAG 6 DECEMBER KL 19.00

Med musiken mot framtiden

Musik inspirerar, förenar och öppnar nya vägar. Därför är vi stolt sponsor av Göteborgs Symfoniker, Sveriges Nationalorkester.

Tillsammans gör vi musiken tillgänglig för fler, samtidigt som vi skänker inspiration till flera unga.

Därför hjälper vi också El Sistema, i deras arbete med att öppna nya vägar in i samhället för barn och ungdomar.

Vi engagerar oss för framtida generationer

INGMAR

TEXT PER STERN

FOTO BENGT WANSELIUS & WENDY TAYLOR

När Arnbjörg María Danielsen som ung studerade musikdramatik, operasång, piano och musikteori i Salzburg fanns en pytteliten biograf om hörnet från där hon bodde som visade konstfilm. Bion blev något av en tillflyktsort för henne.

– Salzburg är en liten stad och det regnar mycket och man lever med Mozart hela tiden. En mörk och regnig vinter såg jag alla Ingmar Bergmans filmer. Man kan säga att jag levde helt och hållet med Ingmar Bergman, vilket hade ett extremt starkt inflytande på mig. Det var en del av mitt konstpussel som gjorde att jag slog om från utövande musiker till att bli regissör, berättar Arnbjörg María Danielsen på telefon från Berlin där hon har sin bas.

Och mer Bergman skulle det bli. Man skulle kunna säga att hennes flitiga biobesök i ett kulet Salzburg åtminstone delvis är upphovet till att hon nu kommer till Göteborgs Konserthus i februari för ett samarbete med Göteborgs Symfoniker i föreställningen Ingmar Bergman 100 år, där hon står för regin.

Hennes arbetsplats är kulturinstitutioner i Norden och Europa och projekten hon väljer är ofta ett möte mellan musik, konst, litteratur och historisk forskning. Hon växte upp på Island och i Norge. Som helt ung studerade hon konsthistoria, arkeologi och gammalgrekiska och planen var att bli arkeolog. Som regissör, dramaturg och producent inom musik och teater kan hon kombinera sina tidiga intressen. I för-

BERGMAN 100 ÅR

beredelserna inför Bergmanföreställningen har hon inte bara sett samtliga filmer på ett tidigt stadium utan också studerat hans historia ingående. Hon har exempelvis varit på Fårö och bläddrat bland hans lp-skivor och tagit del av anteckningar som talar om vilka inspelningar som blev mest spelade. – Jag har ett nördigt intresse av arkivforskning. I det här jobbet får jag vara konstnär samtidigt som jag kan låtsas att jag är både arkeolog och antropolog. Det ger mening för mig.

Ingmar Bergman behöver knappast någon presentation, men kanske kan det vara värt att påminna sig själv om att han faktiskt fortfarande anses som en av världens genom tiderna främsta regissörer och filmskapare.

Det var hans jobb, men kanske var musik hans allra största intresse. Föreställningens undertitel är ”Varifrån kommer musiken?” Frågan ställdes ursprungligen av Ingmar Bergman själv till svenska folket när han sommarpratade i radio 2004.

– Utgångspunkten är att fokusera på kraften som musiken hade i hans liv. Musik var en stark drivkraft och han var fascinerad av det lidande och den passion som förknippas med att vara professionell musiker, något som han fick uppleva i äktenskapet med Käbi Laretei, säger Arnbjörg María Danielsen.

Att svenska folket tycker att frågan om musikens ursprung är angelägen framgick tydligt av det massiva gensvar som Ingmar Bergman fick efter

sitt sommarprogram. Av alla brevsvaren gjordes det uppföljande radioprogrammet Brev till Bergman som sändes senare det året. Publiken i Göteborg kommer att få se en "Performativ installation" som Arnbjörg Maria Danielsen kallar det. Med musik och ljus och dessutom rörlig bild av den danska videokonstnären Lene Juhl som bärande inslag.

– Vi kommer att omvandla Konserthuset till ett performativt teatralt rum. Och just Konserthuset i Göteborg är underbart att arbeta med. Man har tillgång till både det stora och det intima, och det är ovanligt.

August Strindberg var en av Bergmans stora favoriter. Inte minst gillade han Strindbergs egen favorit bland de egna dramerna, Ett drömspel. Bergman gjorde pjäsen i fyra olika uppsättningar, bland annat som tv-teater 1963. Pjäsen tema med olyckliga parförhållanden och fjära "drömspels-teknik" var något som återkom i Bergmans egna verk. Och det är också en teknik som Arnbjörg Maria Danielsen använder sig av. Hon talar om föreställningen som en inbjudan till kontemplation, som en drömräsa med orkestern, en "drömaskin", i fokus.

– Den strindbergska drömkänslan var ett nyckel-element i Bergmans arbete. Det ambivalenta gränslandet mellan drömmande fantasi och verklighet. Just detta har jag alltid varit fascinerad av. Det där fantasirummet som öppnas hos publiken när detta diffusa spel sätter igång, säger hon.

Och vad blir det för musik vi får höra? Allting är inte spikat i skrivande stund men det lär faktiskt inte bli något från Bergmans filmer, utan framför allt specialskriven musik av den estniskfödde och numera finske tonsättaren, pianisten och poeten Jüri Reinvere. I början av 1990-talet mötte han den som han skulle komma att kalla sin viktigaste mentor, pianisten Käbi Laretei. Genom henne träffade han också Ingmar Bergman, vilket resulterade i ett umgänge som av och till under ett tiotal år innebar ett ömsesidigt utbyte av tankar kring film, teater, litteratur och musik.

Dessutom blir det stycken av Johann Sebastian Bach, Ludwig van Beethoven och Anton Bruckner, musik som Ingmar Bergman gillade skarpt.

STORA SALEN
FREDAG 2 FEBRUARI KL 18.00
LÖRDAG 3 FEBRUARI KL 15.00

Ingmar Bergman 100 år!

Ett musikaliskt drömspel i Bergmans universum med livemusik av Symfonikerna, video och ljus, dirigent Frank Strobel. 2 & 3 februari.

ERBJUDANDE!

Abonnenter i Göteborg Konserthus och Filmfestivalens Plus-medlemmar får 100 kr rabatt och betalar endast 330 kr/biljett (ord pris 430 kr). Bokas i biljettkontoret 031-726 53 00.

Göteborg
Film Festival

MICHAEL VERDICCHIO

Michael. Verdicchio@gp.se
Granskande reporter.

GP GRANSKAR. ÄR DITT TIPS MITT NÄSTA AVSLÖJANDE?

VI GER DIG VERKLIGHETEN. Varje dag skapar vi innehåll som engagerar, guidar och upplyser i vardagen. För vem skulle annars rapportera om det som händer på Götaplatsen, i Biskopsgården och bland politikerna på Gustaf Adolfs torg? Bry sig om att recensera den nyöppnade krogen på din gata eller utse stans bästa semla? Vi kommer att fortsätta leverera journalistik som betyder något. För Göteborg och Västsverige.

Göteborgs-Posten

LOKALSINNE I VÄRLDSKLASS

Min starkaste konsertupplevelse

NAMN: Måns Pär Fogelberg, inspelningsproducent GSOPlay
KONSERT: Sibelius-konsert med Göteborgs Symfoniker och Santtu-Matias Rouvali i Lahtis den 1 september 2017

Få har hört Göteborgs Symfoniker så mycket och så nära som Måns Pär Fogelberg. Sedan fem år är han producent för livesändningarna och inspelningarna av konserterna med Göteborgs Symfoniker som visas på GSOPlay. I dag har orkestern över en miljon besökare om året på nätet, i appar och smart-tv, en stor publik som fördelas över hela världen. Och det är Måns Pär Fogelberg

med sitt team av kameraoperatörer och partiturläsare, fyra-fem personer, som gör alla inspelningar i Konserthusets specialbyggda studio. Varje månad läggs det ut ett par nya konserter med världsledande dirigenter och solister. Generalrepetitioner och konserter spelas in och redigeras till en färdig film och några konserter sänds också direkt vid konserttillfället.

– Jag sitter varje dag och lyssnar i studion, det blir omkring 20 timmar i veckan med inspelning eller redigering, säger Måns Pär Fogelberg.

Det innebär att han har många fina konsertupplevelser bakom sig. Och det är några som sticker ut. I augusti 2008 åkte han för första gången på turné med Symfonikerna och dokumenterade det hela på film (finns på YouTube). Turnén var upplagd i två delar där den första gick till Redefin och Wiesbaden i Tyskland, festspelen i Edinburgh, Skottland, samt BBC Proms i London och festivalen i Aldeburgh.

– Konserten i Aldeburgh var helt makalöst bra. Det var den sista på denna delen av turnén efter framträdandet på BBC Proms kvällen innan som hade gått bra – alla var väldigt glada. Så stämningen var skön när vi åkte ut på landsbygden till Snape Maltings vid kusten.

Aldeburgh-festivalen startades av tonsättaren Benjamin Britten och har blivit en institution i engelskt musikliv. Nu var det dags för Göteborgs Symfoniker, dåvarande chefsdirigenten Gustavo Dudamel och klarinettisten Martin Fröst att framträda på den berömda konsertscenen.

– Det är en relativt liten konsertsal, bara tegel, med 800 platser. Konserten skulle börja och publiken

Symphonie Fantastique med Gustavo Dudamel vid festivalen i Aldeburgh 2008.

och orkestern satt och väntade – det visade sig att Gustavo blivit magsjuk. Under väntan började flera i publiken att hosta, det blev som en host-festival, tills vår konsertmästare Per Enoksson vände sig om och levererade en rejäl teaterhostning mot publiken. Vilket gjorde att alla i salen började skratta och så blev det en liten applåd. Sedan kom Gustavo, ganska blek. Och – som det brukar bli när det verkligen gäller – så satsade alla och gjorde mer än vad som egentligen är möjligt. Det blev en jättebra första halva med Hillborgs Peacock Tales och Ravels La valse.

Frågan var om Gustavo Dudamel skulle klara Symphonie fantastique.

– Jodå, den blev superbra. Vi hade nya stora klockor som specialtillverkats för symfonin och turnén och de klingade fantastiskt i tegelbyggnaden. Symphonie fantastique blev ett favoritverk för mig under den turnén. Musiken är så målade och storslagen, grotesk och burlesk, med en orkesterpalett som är vansinnigt bra. Och Gustavo fick verkligen fram allt detta på ett starkt sätt. En jättehärlig konsert – man blev lyckligt stolt.

Sedan dess har Måns Pär Fogelberg klockorna inspelade från turnén som ringsignal i sin mobil.

En annan lika formidabel musikupplevelse fick han för bara några månader sedan. I augusti spelade Symfonikerna med nye chefsdirigenten Santtu-Matias Rouvali musik av Sibelius på Kulturkalaset: Skogsrået, En saga och Symfoni nr 5. Samma program framfördes vid ett gästspel på

Sibelius-festivalen i Lahtis, staden där Rouvali växt upp och där hans båda föräldrar spelade i stans orkester. Klart att dirigenten hade laddat för en av "säsongens höjdpunkter".

– Den konserten var riktigt, riktigt bra. Under första halvan med Skogsrået och En saga fick jag den där härliga, bubblande känslan när man visste hur tända orkestern och Rouvali var. Det hade gått två veckor sedan konserten i Göteborg och det fanns inte mycket reptid i Lahtis men stämningen var på topp: nu kör vi!

Än en gång visade Göteborgs Symfoniker hur mindre perfekta förutsättningar kunde vändas till en fördel.

– Det blev fantastiskt fint. Och ett överraskningsmoment när bastrumman i slutet av Skogsrået förlängdes till ungefär 15 sekunder medan brassen bytte plats. Publiken undrade vad som hände: "Vad gör Rouvali?" Sedan insåg konsertbesökarna att det var en direktövergång till En saga. Jag satt i salen och hörde hur det kom lyckliga suckar från publiken när orkesterns musiker hade solopassager. Efter konserten var det precis samma känsla som i Aldeburgh, en glad chefsdirigent och en glad orkester – alla var fyllda av energi. Yes!

Därefter blev det en festlig kväll på en större bar med improviserad dans, sedan kebab på andra sidan gatan.

– Den konserten och kvällen kommer jag att minnas länge, säger Måns Pär Fogelberg.

APOKALYPS ELLER INTE?

Ett spetsprojekt med animerad film och tidlös musik som en kommentar till brännande samtidsämnen. Fyra animationsutbildningar har under 2017 skapat filmer som här får premiär vid föreställningarna med Barockakademin Göteborgs Symfoniker.

Animatörer och musiker har skapat berättelser kring miljöförstörrelse, utarmning, krig och orättvisor. Närmar vi oss den slutliga apokalypsen eller är det så att den aldrig infinner sig? En aktuell reflektion över livet och framtiden skapad med stor konstnärlig kraft.

Bilden till höger är hämtad från filmen Paradens slut som gjorts av elever på animationslinjen vid Sörängens Folkhögskola i Nässjö. I handlingen skildras en parad, fyra ryttare som symboliserar pest, kolera, svält och krig, döden som samlar själar samt katastrofens verkningar i olika skeenden. Till denna film spelas ett stycke ur Romans Drottningholmsmusiken.

STORA SALEN
LÖRDAG 25 NOVEMBER KL 13.00

Ett samarbete mellan Symfonikerna och Stockholms Dramatiska Högskola, Högskolan Väst och Sörängens Folkhögskola.

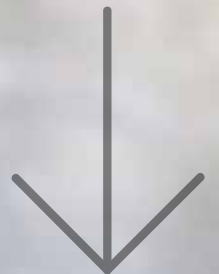
Jul i vårt hus

Klang och jubel, fanfarer och trumpeter!
Och så lite tipp-tapp och tingel-tangel
förstås.

Julen kommer till Konserthuset och här
får hela familjen ta del av en stämnings-
fylld, varm och förhoppningsvis minnesvärd
stund. Göteborgs Symfoniker får sällskap
av Brunnsbo Musikklasser för att krama ut
det mesta och bästa av julens fröjder.

STORA SALEN
SÖNDAG 17 DECEMBER KL 12.30 & 15.00

Klassiska konserter var du än är

Ladda ner GSOpplay i dag!

Available on the
App Store

Var med när vinnarna väljs!

Det finns knappast något mer spännande än att vara med när en av Sveriges bästa unga musiker koras i den prestigefyllda tävlingen Solistpriset. Förra gången var det den skicklige Sebastian Stevansson (bilden) som fick domarna att häpna när han spelade Carl Maria von Webers Fagottkonsert i F-dur. Han fick priset "för sin virtuosa behärskning i världsklass av sitt instrument och sin starka förmåga att kommunicera med publik och medmusikanter". Han vann inte bara 100 000 kr utan blev husartist hos P2 i två år. Och inte nog med det: i maj får han äran att uppföra en fagottkonsert av Fredrik Högberg tillsammans med Göteborgs Symfoniker.

Årets final i Solistpriset genomförs i Göteborgs Konserthus den 11 januari 2018 kl 19.30 med tre finalister som framträder med Symfonikerna. Presentatör är Erik Blix. Solistpriset har pågått sedan 1993 och genomförs sedan 2012 av Kungliga Musikaliska Akademien tillsammans

med Göteborgs Symfoniker, Berwaldhallen, Sveriges Radio P2, Musik i Syd samt Inge och Einar Rosenborgs stiftelse för svensk musik.

Siktar man på att en gång bli finalist i Solistpriset är Polstjärnepriset ett bra steg på vägen. Efter tre uttagningar under hösten röstas fyra unga musiker i åldern 14-18 år fram till en gastkramande final den 6 januari kl 15. Vinnaren i denna finalkonsert med Göteborgs Symfoniker kan också få möjlighet att representera Sverige i den stora europeiska tävlingen Eurovision Young Musicians.

POLSTJÄRNEPRISET
STORA SALEN
LÖRDAG 6 JANUARI KL 15.00

SOLISTPRISET
STORA SALEN
TORSDAG 11 JANUARI KL 19.30

Musiker ur Göteborgs Symfoniker återkommer under säsongen 2017-2018 med sex nya Fikastråk utvalda lördagar.

”Musikhösten i full gång. Gå med i Vännerna!”

Peter Schéle, ordförande

Göteborgs Symfonikers Vänner bildades 1985 och kan nu se tillbaka på en mer än 30-årig och fullödlig historia. Föreningen delar ut stipendier för vidareutbildning av musiker och bidrar ekonomiskt till musikernas konsertkläder. 2015 inköptes för orkestern en Guarneri-violin från 1730. Vi ser också till att den populära kammarmusikserien Fikastråket (med smörgås) genomförs i Göta-platsfoajén år efter år på lördagar kl 11. Kommande Fikastråk äger rum 25 november, 24 februari, 7 april och 12 maj. Dessutom ordnar vi särskilda träffar med utvalda artister och andra gäster samt bjuder in till programpresentationer inför många konserter. Vidare välkomnas vi till ett antal repetitioner.

Ett medlemskap kostar endast 350 kr/år. Företagsmedlemmar betalar 12 000 kr. Med färre än 15 anställda, 6000 kr. Betala till bankgiro 171-0979 eller swish 123 683 72 49. Märk betalning med Göteborgs Symfonikers Vänner, ditt namn och adress. Postadress: Göteborgs Symfonikers Vänner, Götaplatsen, 412 56 Göteborg. www.gsvanner.com E-postadress: info@gsvanner.com

Hallå där, Øyvor Volle

Violinist i Vertavokvartetten som spelar i Göteborgs Konserthus den 10 december. Vad får vi höra?

– Vi ska spela musik för stråkkvartett av Haydn, Beethoven och Clara Schumann, verk som vi haft på repertoaren sedan tidigare. Sedan blir det en kvartett av Elfrida Andrée som är ny för oss. Det ska bli väldigt spännande att repetera in.

Kan du berätta lite om dig själv?

– Jag är konsertmästare på GöteborgsOperan, undervisar på högskolan för scen och musik och spelar i kvartetten. Det finns att göra!

Hur ofta ses ni i kvartetten?

– Vi ger omkring 40 konserter per år så vi träffas minst två gånger i månaden i London där två av kvartettens medlemmar bor. Annabelle arbetar som stämledare i Philharmonia och English Chamber Orchestra. Bjørg spelar mycket kammarmusik och är medlem i Nashensemblen. Berit håller på med en massa uppdrag och har också börjat med dirigering på musikhögskolan. Hon har tänkt bli dirigent.

Var kommer ensemblens namn ifrån?

– 1984 skulle vi vara med i en kvartettävling i Finland och behövde ett namn. Då var det en pappa som fick snilleblixten att vi skulle sätta ihop våra efternamn. Tvillingarna Berit och Bjørg hette Værnes, det blev VER, och så hade vi en altviolinist som heter Taksdal, det blev TA, och jag är Volle, VO. Så det blev Vertavokvartetten. Ungefär som ABBA!

Vad är det mest spännande ni varit med om?

– Det var häftigt att spela vid Nobelpristodelningen för fredspristagarna Nelson Mandela och F W de Klerk och få träffa dem. Det var roligt. Och att få spela för det japanska kejsarparet i Japan, som en present från det norska kungaparet.

7 frågor

Vi tar pulsen på Julian Steckel, cellisten som ska spela Schumanns cellokonsert 16-18 november.

Hemlig last

Att hitta en väldigt, väldigt bra restaurang vart än jag reser.

Att vara född och uppvuxen i Riesling-området nära den franska gränsen har sina följder.

Hobby

Laga mat, sitta framför en öppen brasa med vänner, böcker, sport, mest löpning, simning och bastu (räknas det som sport?). Och att dirigera stereon, fortfarande mer ofta stereon än en orkester.

Min oas

Beror på hur mycket tid jag har.

1: Min soffä i Berlin. 2: En liten fransk by vid havet där jag tillbringade somrarna som barn.

Favoritmusik

Alltför mycket för att få plats på detta utrymme! Från Monteverdi och tidigare till Jamiroquai och senare. Mycket jazz.

Mitt livs överraskning

När jag fann en cello under julgranen 1984.

Mitt tips

En sval riesling från Karl Paffman.

Äter helst

Se ovan! För att vara mer konkret: en klassisk "Saumagen" (grismage) från Palatinate-regionen i sydvästra Tyskland passar väldigt bra till rieslingvinet. Utöver det är jag väldigt svag för japansk mat...

KONSERT

GÖTEBORGS SYMFONIKER SVERIGES NATIONALORKESTER
- KONserter, GÄSTSPEL & TURNÉER

MUSIK

Huvudsponsor av kultur i världsklass
- i mer än tre decennier

VOLVO

Volvo Group

1967 var ett både händelserikt och farligt skälvande år. Sgt Pepper med Beatles och ”The Summer of Love” men också krig och konflikter i Mellanöstern, Grekland och Latinamerika. Israel slår i sexdagarskriget ned Egypten, Syrien och Jordanien, grekiske premiärministern Andreas Papandreou störs av en brutal militärjunta som tar över makten, Che Guevara tas till fänga och dödas i Bolivia. I Sverige oroas vi över omställningen till högertrafik och gläds när bröderna Fåglum blir världsmästare i tempoloppet i Holland. Vilgot Sjömans Jag är nyfiken, gul väcker starka känslor och skapar heta debatter kring det politiska klimatet i Sverige och den sexuella frigörelsen. På bio ser man Djungelboken och i Cannes utses Pia Degermark till bästa kvinnliga skådespelare i Bo Widerbergs film *Elvira Madigan*. Med den succéfilmen sprids Mozarts Pianokonsert nr 21 över hela världen (i versionen med Géza Anda och Mozarteums Camerata Academica).

I Göteborg invigs det nya stadsbiblioteket på arm-längds avstånd från Konserthuset. Med detta tillskott är Götaplatsens disposition fullbordad – här är stans

definitiva kulturcentrum med teater, konstmuseum, bibliotek, konsthall och konserthus.

Det vara andra tider då. Mycket har förändrats på 50 år men mycket är sig också likt. I Göteborgs Konserthus presenterades hösten 1967 både fängslande favoriter och främmande fåglar. Också här fick publiken höra en pianokonsert av Mozart, dock inte ”Elvira

Madigan” utan nr 27 med den ungerskbrittiske pianisten Peter Frankl, ”svalt, rofyllt med en ton av ömhet” (Åke Elmqvist, GT). De djärva och nyfikna kunde ta del av Sten Bromans fjärde symfoni som fick ett fint mottagande av Leif Aare i *Handelstidningen*

och Carl Tillius i GP men avfärdades raljant av Åke Elmqvist som visade sin vassa penna: ”Här har Gud skapat en präktig yta av en symfoniker men glömt att fortsätta nedåt.” Några världsartister hade också lockats till Göteborg: gitarristen Andres Segovia och pianisten Daniel Baren-

boim som spelade Brahms första pianokonsert. En av det lokala musiklivets absoluta höjdpunkter inträffade i november. Då var det dags för Händels

ÅRET VAR 1967

*Pia Degermark och Tommy Berggren i filmen *Elvira Madigan*.*

Messias. Det första framförandet hade skett 1919 i Konserthuset på Heden med Wilhelm Stenhammar som dirigent. Nu hade Konserthuskören ett drygt dussin framföranden bakom sig och stod beredda med sin körledare Lennart Svegelius i Konserthuset på Götaplatsen. Märkligt nog hade publiken under alla dessa år aldrig fått höra Händels eget original, det var i stället Mozarts bearbetning från 1789 – franska revolutionens år! – som var den gängse versionen. Kanske var det av praktiska skäl med dess senare, mer spridda notutgåvor. Det var onekligen hög tid för en nyinriktning – bakåt till ”Händel i original”! Det var förmodligen en utmaning för kören som inte framfört Händels egen version tidigare.

Hur slående måste inte kontrasten ha varit mellan Händels mer än 200 år gamla verk och de explosiva världshändelserna och den rappa utvecklingen i Sverige och Göteborg 1967. Att promenera in från det sjudande gatulivet med ekon från Vietnamdemonstrationer och applåder från Kent Anderssons Flotten på Stadsteatern till Konserthusets svala, tidlösa interiör måste ha varit som att resa i tiden.

När man läser recensionerna från konserterna märks knappt någonting av den tid eller det samhälle de utspelades i. De kan beskrivas som tidlösa, eller med ett annat perspektiv – gammalmodiga. Åke Elmqvist skrev: ”Konserthuskören sjöng bergsäkert. Stämmorna var omsorgsfullt avvägda, teknik och tonkultur långt drivna. Långsjungningen genom att enda pausen föll först mellan Lift Up Your Heads och The Lord Gave the Word kunde nivellera en smula men det tände snart igen.” Recensenterna var överlag positiva inför körens prestation, särskilt med tanke på att det rörde sig om en amatörkör. Gösta Berrman skrev i *Arbetet*: ”Helt säkert

ligger det ett intensivt och målmedvetet repetitionsarbete bakom det framförande, som en fullsatt salong fick bevittna vid torsdagens konsert... Stämmorna klingade ljusst och klart och med påtaglig friskhet. Men en konsert på över två timmar är en kraftprestation även för en professionell kör. Kanske skulle det varit lyckligare med en något förkortad version av verket.” Att det repeterats idogt gav resultat. Carl Tillius skrev i GP: ”Jag vet mig sällan eller aldrig hört kören i så prima form. Rösterna lät så välgörande fräscha, notdisciplinen var mönster-gill och man var på sin vakt mot all forcering.” Även solisterna Märta Schéle, Norma Procter, Sigurdur Björnsson och Rolf Leanderson fick kritikernas godkännande. Framförandet blev uppenbarligen också en fin upplevelse för publiken. Gustaf Rinaldo skrev: ”Konserthuskören och Lennart Svegelius vann en stor och bejublade seger. Blommor och applåder i mängd hyllade kören.”

Efter att ha hämtat ut kläderna i garderoben lämnade konsertbesökarna Konserthuset, stegade ut genom entrédörrarna till Götaplatsen och inandades den friska höstluften. Nu var man ute i verkligheten igen och fick var extra försiktig när man korsade övergångsställena där bilarna sedan en dryg månad kom från ”fel” håll.

Man kan väl kalla detta ett historiskt framförande av kören, dels för att man för första gången framförde Händels original, men framförallt för att konserterna gavs vid körens 50-årsjubileum! Vilket innebär att Göteborgs Symfoniska Kör, som den heter sedan 1990, firar sitt 100-årsjubileum i december. Dels med en egen jubileumskonsert, dels med tre framföranden av Händels Messias. Ni är alla välkomna till festligheterna då sångarglädjen ska flöda och champagnekorkarna smälla!

Herbert Blomstedt 90 år

AV STURE CARLSSON

En av mina främsta föresatser när jag tillträdde som chef för Göteborgs Symfoniker i slutet av 1980-talet var att försöka förmå Herbert Blomstedt att komma tillbaka till orkestern. Den 9 januari 1995 är därför en dag jag minns med glädje och stolthet. Då stod nämligen vår svenske mästerdirigent åter på podiet, efter mer än 20 års bortovaro, framför en andäktigt väntande orkester. På programmet stod symfonier av Berwald och Bruckner – två av Blomstedts specialiteter. Konserterna blev magiska. Sedan dess har det blivit närmare 40 konserter som gjort honom till den såväl av orkester som av publik kanske mest älskade av alla gästdirigenter, numera med titeln ”Hederssymfoniker”.

Det lär inte ha undgått någon musikvän att Herbert Blomstedt i sommar firat sin 90:e födelsedag. Ett firande som lär pågå länge än. När detta skrivs har jag just återkommit från ett kungligt firande i Berwaldhallen i samband med Sveriges Radios symfoniorkesters säsongöppning som jubilaren gav en grandios utformning.

Men låt oss ta det från början. I somras hade jag nöjet att vara toastmaster vid ett storslaget firande på Ekebyholms slott i Uppland (som är centrum för sjundedagsadventisterna i Sverige). En vacker sommarsöndag samlades där drygt 200 gäster: släktingar, adventistvänner och musikfolk från hela världen. Presenter överlämnades och många tal hölls som sammantaget befäste bilden av en av vår tids största musikpersonligheter som haft och har

en enastående betydelse för flera av världens främsta orkestrar i städer som Wien, Berlin, Leipzig, Amsterdam, Dresden och San Francisco samt några lyckligt lottade i Stockholm, Oslo, Köpenhamn och Göteborg. Flera av orkestrarna var representerade på Ekebyholm. Av talen framgick att Herbert Blomstedt – utöver att vara en erkänt mästerlig musiker – också är en personlighet som med sin entusiasm och smittande arbetsglädje tar fram det bästa ur de orkestrar han arbetar med. I en utmärkt artikel i DN i somras konstaterar en musiker i Wiens filharmoniker att ”Herbert Blomstedt är en av de få gästdirigenter som genom sina repetitioner får oss att spela bättre”. Ett uttalande värdigt en orkester som lär ha världens bästa självförtroende!

När det gäller presenterna som överlämnades på Ekebyholm är jag glad att kunna berätta att den gåva jag tror Herbert Blomstedt uppskattade mest kom från det göteborgska musiklivet. Göteborgs Symfoniker och dess vänner, Göteborgs Universitet samt Stenhammarsällskapet hade samlat sig kring en gemensam present: faksimilkopior av ett stort antal brev från och till Wilhelm Stenhammar. Urvalet har sammanställts vid Universitetsbiblioteket under ledning av chefen för handskrifts-avdelningen, Anders Larsson.

Herbert Blomstedt har hela sitt liv varit en stor boksamlare och beslöt för några år sedan att donera större delen av sin samling – omkring 30 000

volym – till Göteborgs Universitetsbibliotek där den nu finns samlad på raritetsavdelningen under namnet ”The Herbert Blomstedt Collection”. I bibliotekets entré finns just nu en monter med några urval ur samlingen, bland annat ett betydelsefullt brev från en av Blomstedts lärare, Leonard Bernstein, som skriver mycket uppmuntrande till sin unge elev.

Förre rektorn vid Högskolan för scen och musik (Artisten), Ingemar Henningsson, var den som tillsammans med nu framlidne musikprofessorn Jan Ling medverkade till att Blomstedts unika samling hamnade i Göteborg. Ingemar och jag hade nöjet att överlämna den unika presentboxen och kunde glädjas åt att se Herbert Blomstedts oförställda förtjusning över att få en så genomtänkt gåva.

Wilhelm Stenhammar har kommit att bli alltmer betydelsefull för Herbert Blomstedt under senare år. Serenaden dirigerar han sedan länge men fram till för några år sedan har han aldrig tagit sig an den stora g-mollsymfonin. Nu har det blivit ändring på det. Han har eller planerar att dirigera symfonin i många av de

orkestrar han regelbundet arbetar med som Gewandhaus, Concertgebouw och San Francisco. Dessutom har han spelat in den med Göteborgs Symfoniker, en inspelning som kommer att ges ut av BIS. Sammantaget kan vi hoppas att allt detta kan komma att medföra Stenhammars definitiva internationella genombrott. En kulturgärning av stora mått och värdig Sveriges störste dirigent och musikpersonlighet någonsin.

Sture Carlsson, tidigare vd för Göteborgs Symfoniker, Herbert Blomstedt och Ingemar Henningsson.

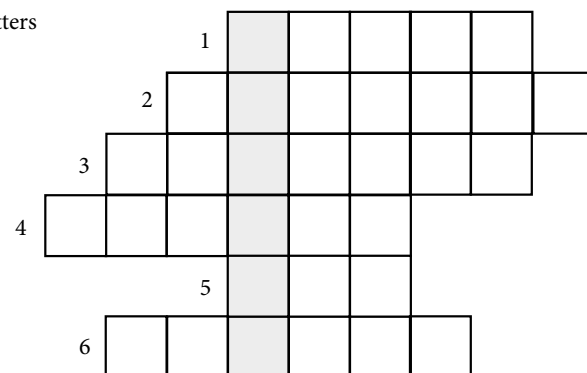

Symfonikrysset 2

VINN EN HELKVÄLL PÅ KONSERTHUSET!

Ledtrådar hittar du i detta magasin. Skicka in rätt ord (den grå lodräta raden) till podiet@gso.se eller till Podiet, Göteborgs Konserthus, 412 56 Göteborg senast den 10 november. Vinnaren får två biljetter till en valfri konsert med Göteborgs Symfoniker och en trerätters middag för två i restaurangen.

1. Representeras denna period av hela två symfonier
2. Mahler är ej okänd, snarare...
3. En sekelgammal nation
4. Så många år fyller kören
5. Kort trio
6. Cellist och gourmet

I Symfonikrysset nr 3 var rätt svar Godunov och det kunde Kerstin Falke i Kullavik. I Symfonikrysset nr 4 var rätt svar Smetana vilket Hans Johansson i Göteborg visste. Vi gratulerar vinnarna!

HAN VANN BILJETTER!

Instagramprofilen baxxer blev vinnare av vår Instagramtävling i september med sin bild från Göteborgs Symfonikers konsert den 14 september med Santtu-Matias Rouvali, Orphei Drängar och solister. Grattis till de två biljetterna!

Tävlingen fortsätter – skicka in dina bilder och vinn biljetter till Göteborgs Symfoniker. Så här gör du:

Ta en bild på ditt konsertbesök med din telefon i Konsert-huset. Publicera bilden på facebook eller instagram med taggen #Göteborgssymfoniker. Alla taggade bilder hamnar på gso.se/tavling, där du kan läsa mer om tävlingen. (Tänk på att din profil måste vara öppen för att fotot ska synas).

Kom ihåg att det inte är tillåtet att fotografera under pågående konsert.

#göteborgssymfoniker

Sjung Halleluja-kören med Göteborgs Symfoniska Kör

Ingen kan ha undgått att Göteborgs Symfoniska Kör fyller 100 år. Det blir i vinter både jubileumskonsert och tre framföranden av Händels Messias som en del av firandet. Nu kan alla som vill få sitt eget Halleluja Moment lördag den 2 december på Nordiska Kompaniet. Klockan 13 framträder Göteborgs Symfoniska Kör och konserten avslutas med Händels Halleluja-kör från Messias där alla närvarande är välkomna att sjunga med i allsången. Förhoppningen är att samla Göteborgs största kör på varuhusets olika våningar och låta denna gudabenådade sång fylla hela varuhuset.

I entrén finns Symfonikernas digitala musikstolar med filmade livekonserter och flera överraskningar är planerade – här finns många Halleluja Moments!

Vill du öva på Halleluja-kören kommer det från november att finnas ljud-filer man kan sjunga till på gso.se och Symfonikernas facebookevent.

HALLELUJA MOMENTS
VARUHUSET NK
LÖRDAG 2 DECEMBER KL 13.00

Lyckat i Lahtis

Precis i början av säsongen gästspelade Göteborgs Symfoniker och Santtu-Matias Rouvali i Lahtis. Det var en speciell konsert för nye chef-dirigenten som är född och uppvuxen i Lahtis där hans föräldrar spelar i stadens symfoniorkester.

Och visst var det en ära för Göteborgs Symfoniker och Santtu-Matias Rouvali att få besöka Sibeliusfestivalen och spela orkesterverk av den finske nationaltonsättaren. Recensenten Mats Liljeroos var imponerad: "Göteborgs Symfoniker

levde utan problem upp till sitt rykte som en av Nordens förnämsta ensembler... man kunde bara njuta av det sömlösa samspelet och den gedigna klangkulturen".

Han byggde världens största flygel

Sex meter lång och ett ton tung. Ett hemmabygge av Adrian Mann som påbörjade arbetet när han gick på gymnasiet och i dag är professionell pianobyggare, 28 år gammal. Han byggde pianot i ett bondskjul i den lilla staden Timaru i Nya Zeeland: – Det var ett gigantiskt experiment. I det här pianot finns det extra klanglager i djupled och ytterligare resonans eftersom pianosträngarna är mer än sex meter långa. Många pianister vill inte sluta spela när de väl börjat, konstaterar Adrian Mann.

Göteborgs Symfoniker har nominerats till Svenska Designpriset

Kampanjen Paketerat och klart har setts på nätet, bussar och spårvagnar, i annonser och direktreklam, på storskyltar och vepor. Det är i kategorin reklam/print bidraget har nominerats. – Vi är glada och stolta över att vår inhouse-byrå tävlar med de stora jättarna. Paketerat och klart är vår egen idé från början till slut och vi har fått mycket fin respons från folk, säger projektledaren Anna Löfgren. Svenska

Designpriset är en tävling i grafisk kommunikation vars målsättning är att främja och utveckla svensk grafisk design.

Den rätte trumpetaren: Börje Westerlund

I förra numret berättade vi om trumpetaren Börje Westerlund som tackats av och gått i pension efter lång och trogen tjänst i Göteborgs Symfoniker. Dessvärre blev hans namn fel vilket vi beklagar. Det ger oss anledning att än en gång önska Börje Westerlund lycka till med sin välförtjänta pension och samvaron med hustrun Lisbeth, barn och barnbarn som han sett fram emot.

En violinist har lämnat oss

Orkesterns pensionerade violinist Per Ove Jonsson har avlidit. 1970 anställdes han i Symfonikernas andraviolinistämman där han var verksam fram till sin pension 2012. Utöver sitt spelande arbetade han även fackligt. I sin ungdom fick han vid ett tillfälle åka med en ensemble till Harpsund och spela för Tage Erlander och hans utländska gäster. Per Ove Jonsson blev 72 år.

Konst och musik

Symfonikernas förre hornist Per Göran har inspirerats av sin favoritmusik och skapat stämningsmålningar som är tänkta att upplevas till musik av Tjajkovskij, Stravinsky, Bruckner (bilden) och andra tonsättare. Per Göran skriver om utställningen i Konserthusets foajé: "Mina målningar är skapade i möte med musiken: bilder som uppstått i mig på podiet, mitt i musikhavet!"

GÖTEBORGS SYMFONIKER –

CHEFDIRIGENT
SANTTU-MATIAS ROUVALI

FÖRSTE GÄSTDIRIGENT
KENT NAGANO

HEDERSDIRIGENT
GUSTAVO DUDAMEL

CHEFDIRIGENT EMERITUS
NEEME JÄRVI

FÖRSTE KONSERTMÄSTARE
PER ENOKSSON
SARA TROBÄCK

**ALTERNERANDE
FÖRSTE KONSERTMÄSTARE**
VLAD STANCULEASA

ANDRE KONSERTMÄSTARE
JUSTYNA JARA
VAKANT

*stämledare
**alternerande stämledare
Göteborgs Symfoniker tillämpar
rotation inom stråkstämmorna

VIOLIN 1
NICOLA BORUVKA
YURY EFIMOV
MATS ENOKSSON
HELENA FRANKMAR
BENGT GUSTAFSSON
ANNIKA HJELM
CECILIA HULTKRANTZ
MICHAEL KARLSSON
HELENA KOLLBACK HEUMAN
LOTTE LYBECK PEHRSSON
HANS MALM
JOEL NYMAN
ANN-CHRISTIN RASCHDORF
KRISTINA RYBERG
VAKANT

VIOLIN 2
MARJA INKINEN ENGSTRÖM*
TERJE SKOMEDAL*
ÅSA RUDNER**
PER-OLOF APPELIN
PERNILLA CARLZON
CATHERINE CLAESSION
HANNA ELIASSON
JAN ENGDAHL
PIERRE GUI
LEONARD HAIGHT
JENNY JONSSON
ANNICA KROON

JAN LINDAHL
SAMUEL RUNSTEEN
ELIN ANDERBERG STJÄRNA
INGRID STUREGÅRD
THORD SVEDLUND

VIOLA
PER HÖGBERG*
LARS MÅRTENSSON*
TUULA FLEIVIK NURMO**
SUSANNE BRUNSTRÖM STIGHÄLL
KARIN CLAESSION
NILS EDIN
HENRIK EDSTRÖM
NAJA HELMER
BJÖRN JOHANNESSEN
MAGNUS LUNDÉN
KEJO MILLHOLM
BO OLSSON
ELLINOR ROSSING

CELLO
ERNST SIMON GLASER solocellist
CLAES GUNNARSSON solocellist
JOHAN STERN*
JUN SASAKI **
PIA ENBLOM
PAULA GUSTAFSSON APOLA
ERIK HAMMARBERG
OSCAR KLEVÄNG

SVERIGES NATIONALORKESTER

KARIN KNUTSON
PETRA LUNDIN
ANDERS ROBERTSON
GREGOR WYBRANIEC

KONTRABAS
HANS ADLER*
BO EKLUND*
JAN ALM**
CHARLES DERAMUS
JENNIFER DOWNING OLSSON
MARC GRUE
ERIK MOFJELL
IDA ROSTRUP
JENNY RYDERBERG

FLÖJT
ANDERS JONHÄLL*
HÅVARD LYSEBO**
VAKANT
TINA LJUNGKVIST (även piccolaflöjt)

OBOE
MÄRTEN LARSSON*
CAROLINA GRINNE**
NIKLAS WALLIN**

ENGELSKT HORN
BJÖRN BOHLIN (även oboe)

KLARINETT
URBAN CLAESSION*
SELENA MARKSON ADLER**
(även essklarinet)

FAGOTT
OLE KRISTIAN DAHL*
KAITLYN CAMERON
(även kontrafagott)
VAKANT
VAKANT

HORN
LISA FORD*
VAKANT**
KRISTINA BORG
DICK GUSTAVSSON
INGRID KORNFÄLT WALLIN
KRISTER PETERSSON

TRUMPET
BENGT DANIELSSON*
PER IVARSSON*
PAUL SRJUTH**
VAKANT**

TROMBON
LARS-GÖRAN DIMLE*
ENDRE VETÅS
VAKANT**

BASTROMBON
JENS KRISTIAN SØGAARD

TUBA
MORTEN AGERUP*

HARPA
ERIK GROENESTEIN-HENDRIKS*

PIANO/CELESTA
ERIK RISBERG*

PUKOR
HANS HERNQVIST*
MARTIN ÖDLUND**
(även slagverk)

SLAGVERK
ROGER CARLSSON*
FREDRIK BJÖRLIN**
KENNETH FRANZÉN

Nästa nummer av Podiet kommer i januari

INGMAR BERGMAN 100 ÅR

Premiär för ett multikonstverk med orkestermusik, ljussättning och videoprojektioner som speglar Ingmar Bergmans kärlek till musiken och filmen.

THIS WOMAN'S WORLD

Jennie Abrahamsson, Malin Dahlström och Symfonikerna hyllar Kate Bush som 2018 fyller 60 år och kan fira att det är 40 år sedan första singeln Wuthering Heights toppade listorna.

PÅ BROADWAY MED BERNSTEIN

En förbehållslös hyllning till 100-årsfirande Leonard Bernstein och hans oförglömliga sånger från musikalerna och film.

BARA STENHAMMAR

Tidigare chefsdirigenten och legendaren Neeme Järvi på efterlängtad gästspel med enbart musik av Stenhammar, bland annat kantaten Sången och den sällsynta musiken till Ett drömspel.

TURNÉ: SANTTU-MATIAS ROUVALI OCH HÉLÈNE GRIMAUD

Symfonikerna med nye chefsdirigenten och säsongens Artist in Residence framför Beethovens fjärde pianokonsert och Sibelius första symfoni i Göteborg och flera nordiska huvudstäder.

TACK TILL VÅRA SAMARBETSPARTNERS

FÖRSTE HUVUDSPONSOR

VOLVO

HUVUDSPONSORER

S|E|B **GP**

SPONSORER

FORTISSIMO
Göteborg & Co

FORTE
Castellum AB

MEZZO FORTE

Länsförsäkringar Göteborgs och Bohus län · Elite Park Hotel
Handelsbanken · Erséus Arkitekter AB · Billes Tryckeri AB · AkzoNobel · Lanark AB
Marknadscheferna Norden AB · Travel Service i Göteborg AB · Hi-Fi Klubben
BRA Braathens Regional Airlines · Leif Nilsson i Göteborg AB · Biab International AB

Göteborgs Symfoniker – en del av

ETT GOTT LIV HAR MÅNGA UTTRYCK.

Västra Götalandsregionens uppdrag är mer än sjukvård, tandvård och kollektivtrafik. Det är också musik, museer, dans, film och teater. Kulturen berör många människor. Den gör också Västra Götaland till en bättre plats att bo och leva på. Göteborgs Symfoniker är bara ett exempel. Fler uttryck för det goda livet hittar du på vgregion.se

STOLT ÄGARE AV
GÖTEBORGS SYMFONIKER

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN